

S Limonádovým Joem o hodnotné hudbě

Opět na prázdniny přerušujeme sérii rozhovorů s našimi biskupy. Tentokrát úvahou Jiřího Brdečky o problémech inkulturace a výchovy k percepci hodnotné hudby, kterou vložil do úst svého pověstného hrdiny a kterou zveřejňujeme s laskavým svolením Terezy Brdečkové.

PAN HARDIN NEMÁ RÁD ANI CARY,
ANI TESAŘE

Jerrold Creek, bezvýznamné staniční hnízdo na dostavníkové lince Tombstone-Cowtown, mohlo se pochlubit jedinou pozoruhodností: mechanickým pianem. Tento zázrak techniky stál v Benchleyově saloonu, k jehož popularitě nemálo přispíval. Přeplněna bohatými řezbami, římsami a sloupky, nalakována, pobronzována a vyleštěna, trůnila ta cvrlikající bedna hned proti barovému pultu, který ji zdvojnásoboval ve velikém zrcadle. Skutečně, široko daleko byste nenalezli takové piano, již z toho prostého důvodu, že byste široko daleko nenalezli vůbec žádné. Když jste je nakrmili niklákem, tu dalo něco k lepšímu ze svého všestranného repertoáru. Dobře naladění lidé poslechli si nejraději optimistické popěvky, jako: „Ó, Suzano, nenaříkej pro mne“, nebo „Starý Dan Tucker“, zatímco poněkud patrioticky orientovaní návštěvníci žádali „Yankee doodle“. V tomto směru ovšem mužové z Jihu dávali přednost říznému pochodu „Dixieland“, kdežto osamělí tuláci, ať už emeritní unionisté či konfederovaní, dojatě popotahovali osmahlými nosy při melodii té tklivé písně „Domove, sladký domove“. Leč i pro milovníky vážné hudby bylo zde přichystáno milé překvapení: dovedlo Benchleyovo piano zahrát mimo uvedené skladby i árii z opery „Car a tesař“. Jsme přesvědčeni, že se Lortzingovi ani nesnilo o tak nezvyklé interpretaci jeho arcidíla na tak odlehklém místě.

Když Joe vstoupil toho odpoledne do

Benchleyova saloonu, našel jej takřka prázdný. U baru klábosilo několik pijáků; za jedním z odřených a rozviklaných stolů hráli tři Texasané sedm nahoru. Dva z nich, starší muži pokuřující zažloutlé cigarety, neupoutali vás ničím, zatímco větší pozornost zasluhoval třetí z nich, světlovlasý mladík asi pětadvacetiletý. Jistě se tehdy v Pohraničí toulalo více pětadvacetiletých blondýnů texaského původu, ale ten zde rozhodně požíval jakési proslulosti, neboť oba daleko starší spoluhráči chovali se k němu se zdrženlivou uctivostí, která - tak jsme brzo usoudili - nepramenila snad z jeho postavení, jako spíše z neblahé pověsti, oprádkující dvojici koltů, jež mu teď nečinně odpočívaly po bocích v ozdob-

ných pouzdech. A přece se zdálo, že máte co dělat s neškodným, veselým mladíkem. Mluvil i jednal přívětivě, vlídně se usmíval, a nešetřil žertovnými poznámkami. Leč jeho světlé zornice neustále znešvařovala jakási bezvýrazná, ale číhavá strnulost, která vám vnukala nedůvěru k mozku, zahalujícímu to mladé oko baziliščí mázdrou, k zvrhlému mozku, v jehož nejtemnějších labyrintech se asi krčily hrůzné vášně krvelačnosti a šílenství. Nuže, a právě takový pohled nás opravňoval k domněnce, že oba starší vaguerové respektují ve svém druhu nebezpečného zabíječe. Joe ovšem neměl ani pomyšlení, aby se zabýval analýzou bulvy kdejakého pistolníka. Uvažoval-li o nějakých očích, tedy pak tyto patřily jen slečně Breakenridgeové. Leč - jak mu fata morgána jasně naznačila - doba byla příliš vážná, než aby mýsl na detaily Winnifrediny bytosti, když různé násilí

ohrožovalo celek. Zastávka dostavníku Tombstone-Cowtown trvala tak asi tři čtvrtě hodiny, kterážto doba právě postáčila Joemu k vydatnému občerstvení, doplněnému samozřejmě vyprázdněním nezbytné láhve Catlettovy limonády. Náš pistolník tedy sedl ke stolu zrovna vedle piana a objednal si šunku se smaženými vejci. Než se jídlo dostavilo, věnoval pozornost výběru vhodné skladby, která by nejen odpovídala jeho vážné náladě, ale podporovala nadto ještě zažívání. Obě tyto podmínky zdálo se mu splňovat milostné duo cara a tesaře ze stejnojmenné opery. Splniv tedy úkony potřebné k uvedení hudebního mechanismu v činnost, zavřel je vhozením nikláku do otvoru a se srdcem toužícím čekal na hudbu i šunku. To i ono přišlo takřka současně. To i ono ho vrcholně nadchlo. A tak, když mu poslední sousto sklouzlo do žaludku a poslední nakrápělý akord dozněl v uchu, objednal si znovu šunku s vejci a znovu si dal zahrát árii z opery „Car a tesař“. Šunka byla snědena, car i tesař zmlklí. Tu si již neporučil třetí porci, zato opět rozhlaholil cara a tesaře. Tehdy mladý muž, hrající sedm nahoru, vrhl naň pohled, který bychom ani při nejlepším vůli nemohli nazvat pohledem přívětivým. Ale náš pistolník, příliš soustředěn poslechem hodnotné melodie, nevnímal tento nevraživý kukuč. Když pak piano dohrálo, uvedl je opět v činnost. Tentokrát však zařičel barem „Starý Dan Tucker“. Potom si Joe zahrál árii z opery „Car a tesař“, neboť po vyslechnutí písně „Starý Dan Tucker“ pochopil, že jedině Lortzingova hudba plně vyho-

vuje jeho nynějšímu duševnímu rozpoložení. Než mladý Texasan měl o té věci docela jiné mínění. Položil karty a zatvářil se takovým způsobem, že jeho obličej nápadně připomínal ucpaný kráter, který hrozí každým okamžikem vybuchnout se stonáobnou zuřivostí. Podařil se mu tedy mistrovský kousek sebeovládání, jestliže donutil svůj jazyk k tak promyšleným a klidným větám:

„Což abyste popřál tomu pianu chvíli odpočinku, cizince“, pravil přívětivě, obraceje se k Joemu.

Ten však naň nechápavě pohlédl, neboť jeho duch teprve sestupoval z nezemských výšin, kam jej vynesly perutě úchvatné operní melodie, a nevnímal tudíž dosti jasně smysl proslovené otázky. „Chci tím říci“, pokračoval mladý muž s krásnou trpělivostí, „že toto piano je ubohý němý nástroj, který vám nemůže říci, abyste jeho uběhaným kolečkům poskytl chvíli odpočinku. Já však nejsem němý, a proto vás mohu požádat o trochu takového odpočinku nejen pro tohleto piano, ale i pro své utýrané uši!“

Nyní byl již Joe plně při smyslech. Změřil si mluvčího s nepopsatelným údivem, neboť žasl, jak je možno, aby tak nádherná árie týrala něčí uši. Proto ihned vystoupil jako její rozhodný obhájce.

„Váš odpor k této hudbě si dovedu vysvětlit, pistolníku“, pravil vlídně. „Není to žádná lehká píseň, jejíž snadnou melodii si ihned oblíbíte, ale také velmi brzy zošklivíte. Nikoliv, máte co činiti s hodnotnou vážnou hudbou, do níž se třeba zaposlouchat. Teprve po několikerém poslechu pochopíte její pronikavé klady

a při jejich zvucích procítíte nepoznanou slast. Jen hezky nastavte uši, a nepochybují, že mi ochotně dáte za pravdu!“

Tu vhodil do otvoru niklák. Piano si důležitě odkašlalo, načež počalo hrát, v rámci svých omezených možností, árii z opery „Car a tesař“.

Po několika vteřinách běsnila v Texasanově tváři zuřivá šrůtka různých, naprosto rozdílných citů. Chvilí vypadal, jako by zamýšlel obrátit celý Jerrold Creek v hromadu sutin, leč pak se zatvářil tak, že by se mu ani nejustrašenější dítě nebálo sednout na kolena. Tehdy se obrátil ke svým druhům, kteří hleděli na Joeho s otevřenými ústy, a řekl jim:

„Abych se přiznal, hoši, už jsem mu chtěl zaplombovat hubu olovem, aby tolik nežvanil, ale jeho blábolení mi udělalo. Bylo by hříchem ho přerušovat, když nás může pobavit ještě kolosálnějšími nesmysly. Ostatně vám doporučuji, abyste mu vůbec neodporovali. Myslím totiž, že patří k tomu druhu lidí, kteří občas tvrdí, že jsou Juliem Caesarem či Napoleonem, a to jim nesmíte vymlouvat, nebo začnou být nebezpeční!“

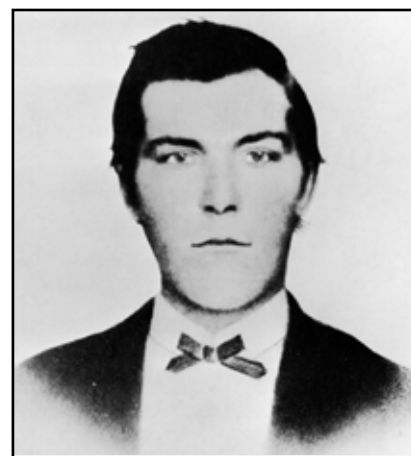
Tu se obrátil k Joemu.

„Máte úplně pravdu, ta hudba, to je učená slast!“

Modravá žíla naběhla na ušlechtilém čele našeho pistolníka. Dovedl číst mezi řádky a ze slov mladíkových načerpal jakýsi dojem, že týmiž jest uváděn v posměch. Proto se rozhodl, že již nebude držet ubrousek před ústy a vysloví Texasanovi své opovržené nad jeho hudební ignorancí. A tak pravil:

„Opravdu, pistolníku, jak se zdá, házím perly sviním, jestliže se vás pokouším získat pro Lortzingovu hudbu. Abyste však z toho přece něco měl, vezte, že jste právě slyšel árii z opery Car a tesař, kterýžto kus patří k nejoblíbenějšímu repertoáru nejslavnějších operních domů světa!“

Po těchto slovech vyňal z kapsy niklák, vhodil jej do otvoru a tak si zabezpečil poslech árie z „Car a tesaře“. ...

John Welsey Hardin, Joeův partner v diskusi

ARCIDIECÉZNÍ VARHANICKÝ KURS PRAHA

Chrámoví hudebníci, kteří sledují dění v pražské arcidiecézi, a zejména mladí varhaníci dobře vědí, jaké problémy provázely v minulých letech arcidiecézní varhanický kurs. Kdo neví a dozvědět by se chtěl, může se více dočíst v archivu diskusní knihy hostů na stránkách <http://varhanici.euweb.cz>, byť z poněkud jednostranného pohledu neukojených frekventantů. Problémy byly jak s lektory, tedy spíše s tím, že lektori nebyli, tak s prostory pro výuku a možnostmi cvičení frekventantů na nástrojích.

Situace se zásadně změnila, když se pražskému arcibiskupství podařilo do vedení kursu získat Miroslava Pšeničku. V současné době probíhají jednání mezi arcibiskupstvím, KTF a Společností pro duchovní hudbu (která by měla přispět nějakým tím hmotným dobrem). Snad to nezakřiknu, ale postupující čas, prázdniny na krku a nutnost propagace tohoto kursu mě nutí zveřejnit informaci hypotetickou.

Takže dá-li Bůh a nikdo to nezhatí, otevře KTF UK na podzim tento dvouletý kurs formou celoživotního vzdělávání. Hlavním lektory a vyučujícími varhaní hry budou Miroslav Pšenička a Přemysl Kšica, jedna sobota měsíčně bude věnována výuce ostatních hudebních i liturgických předmětů.

Zájemci (i nezávězní), pište organizátorům na adresu v_kurs@sdh.cz, abychom Vám mohli veškeré informace o kursu, přihláškách, ceně a organizaci varhanického kursu předávat, jakmile jen budou k dispozici.

Další dobrá zpráva je, že frekventanti dosavadního kursu, kteří byly na možnosti výuky značně zkráceni, budou mít možnost tento běh, nebo spíše kurs nově koncipovaný, absolvovat znovu. Zvyšování kvalifikace včetně kvalifikace amatérských chrámových varhaníků není nikdy dost.

Jiří Kub a Miroslav Pšenička.

Stalo se a stane

Milé čtenářky a milí čtenáři, dost by mě zajímalo, zda tuto rubriku někdo čte a pokud ano, zda má nějaké myšlenky na její zlepšení. Myslím si totiž, že právě společenská rubrika, byť rozsahem malá, je jedním z hlavních prvků, jenž dává časopisu jeho lidskou tvář a jež Psalterium odlišuje od striktně odborného časopisu o duchovní hudbě. Připomíná nám, že nejsme jen beztvář masa či statisticky pojmenovatelná množina kohosi se společným zájmem, ale že na každém chrámovém hudebníku jednotlivě záleží, jak krásné budou u nás bohoslužby a jakou hudební tradici předáme dál. To, že se na této stránce jednou za rok objeví jméno každého člena SDH, považuji jen za minimum toho, co lze pro propojení chrámových hudebníků a vyjádření úcty k jejich práci udělat.

Nicméně od slov k činům (v tomto případě opět ke slovům :-)) do příštího vydání Zpravodaje zpíváme na dálku Živijó především těm s kulatými narozeninami – Veronika Korejšová, Pavel Pešta a Čeněk Svoboda. Polokulatiny oslaví Eva Geyarová, Hana Ryšavá (Kaslová), Tomáš Čechal, Zdeněk Petráň a Pavel Verner. Nekulaté narozeniny pak oslavují sestry – kůrovkyně Markéta Gabrielová, Hana Havelková, Kateřina Maýrová, Monika Melcová, Sabina Schroeter-Brauss, Dagmar Štefancová, Marie Válková a Mariana Weberová, stejně jako kůrovci Vít Aschenbrenner, Jan Baťa, Jan Maria Dobrodinský, Marek Franěk, Jiří

Hrubý, Robert Hugo, Pavel Kudelásek, Jiří Kuchválek, Josef Lecián, Jan Kupka, Václav Michálek, Viktor Moravec, Jaromír Pospíchal, P. Oldřich Prachař (který ovšem jako jediný ač člen Psalterium neodebírá), František Reichel, Radek Rejšek, Jan Staněk, Josef Stolař, Zbyněk Štěpánek, Václav Uhlíř a Jiří Vosáhlo. Jelikož jsme křesťanský časopis, zřizují novou kategorii – tzv. Kristova léta, jež tentokrát dovršili Lukáš Peška a Michal Vajda.

Polokulatiny bude slavit mj. českobudějovický světec biskup Pavel Posád.

Z dalších osobností ze druhého břehu života se pro život časný či věčný v následujícím období narodili: Maurice Duruflé († 16. 6. 1986), Igor Stravinský (* 7. 6. 1882), Jan V. A. Stamic (* 19. 6. 1717), Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic († 21. 6. 1621), Georg Ph. Telemann († 25. 6. 1767), Bohuslav M. Černohorský († 1. 7. 1742), J. S. Bach († 28. 7. 1750) a stejného dne r. 1741 † Antonio Vivaldi, první předseda SDH Jan Hanuš († 30. 7. 2004), Ferenc Liszt († 31. 7. 1886) a Miroslav Venhoda, mj. zakladatel sesterské Společnosti pro starou hudbu (* 4. 8. 1915).

Všem oslavencům patří naše gratulace, vděk a modlitby za jejich přínos duchovní hudbě. Děkujeme a přejeme plnost božího požehnání, k němuž patří radost a svěžest ducha.

Pavel Svoboda

Vážení čtenáři,

polovina roku je zde, děti a učitelé nastupují na prázdniny, dobrovolníci na dětské tábory (i já v roli kuchaře na jeden), sbory přerušují svou činnost, pokud někde nemají tu smůlu, že jejich pouť nebo posvícení případně právě na vrcholné léto, lidé si vybírají dovolenou. Jen varhaníkům nastává martyrium se sháněním zástoje. Ale martyrium vlastně neznámá utrpení, ale svědectví, a proto i oni by to mohli brát pozitivně. Proto i prázdninové číslo Psalteria je částí svého obsahu zaměřené rekreačně a odpočinkově. I když vlastně ...

On ten obsah je vážný, seriózní a hodný zamyšlení, jen výrazové prostředky jsou místy vylehčené. Ale ne všechny. Zajímavým způsobem získala redakce stěžejní článek doc. Skoblíka o pokrytectví. Otec Skoblík věděl, že se o téma v jeho podání zajímám od doby, kdy jsem v katedrále slyšel na toto téma jeho homilii. Při náhodném setkání si posteskl, že již téma zpracoval, má článek i připravenou přednášku, ale — světe, div se — nikdo o ně nejeví zájem. Pokrytectví patrně nepatří mezi naše problémy. Zaručil jsem se panu docentovi za čtenářskou obec Psalteria, že ona tedy článek vydýchá, a výsledek můžete sami posoudit, případně mi můžete i vynadat, proč tak odtážit téma pletu do zpravodaje pro duchovní hudbu.

Ostatní texty čísla tak nějak krouží kolem témat hodnota, vnitřní i vnější pravdivost, předsudky.

Pohled z perspektivy USA nám může pomoci pochopit, že postaru se nedá žít a že zarytý tradicionalista bývá často jen revolucionářem minulé revoluce, jehož příznaky se mohou (zatím) v Evropě od těch amerických významně lišit.

Poněkud paradoxně působí, že jediný zcela seriózní text hodný zpravodaje pro duchovní hudbu je (kromě společenské rubriky a několika oznámení) recenze sborníku „Viera, krásna, umenie“ z pera Evžena Kindlera. Však také byl připravován již pro minulé číslo časopisu, kam se nám ovšem nevešel.

Příští číslo však můžeme slíbit již normální, bude, před podzimem nabitým ve svatováclavském roce akcemi na jeho památku a počet, věnováno svatému Václavu a jeho reflexi v duchovní hudbě. Příjemné prázdniny všem, kteří si je mohou dovolit, přeje jménem celé redakce

Jiří Kub

P.S.:

V kostele moc nevětrejte, jinak vám popraskají varhany.

Přezíraná neřest zbožných

Budeš nenávidět každé pokrytectví
Didaché 4,11

Je jí pokrytectví. Pravým obžalovaným v evangeliu o cizoložné ženě (Jan 8), jejíž ukamenování Ježíš odvrátil podmínkou, ať po ní první hází kamenem ten, kdo je bez hříchu, není cizoložná žena, ale její pokrytečtí žalobci. Zakrývají totiž skutečnou pohnutku svého jednání společensky nemožnit nepohodlného Galilejce předstíranou péčí o zachování Mojžíšova zákona, postihujícího tvrdě cizoložství (Lev 20.10; Dt 22,22nn)¹. V době, kdy je morální teologie zavalena bioetickou a sexuální problematikou, kterým sekunduje etika ekonomická a mediální, tedy v podstatě několik příkázání druhé desky dekalogu, takže se skoro zdá, že tyto směry pohlucují veškerý mravoučný zájem církve, je důležité mluvit o pokrytectví a takřka znovu ho objevit v bohatých biblických pramenech tím spíš, že jde o faleš, která vždy byla, je a bude kruhům, od kterých se cosi příkladného očekává, nejen křesťanským, k tíži.

Mechanismus pokrytectví není neprůhledný. U toho, kdo hlásá vysoké nároky, se předpokládá, že půjde při jejich plnění příkladem. Toho je si hlasatel nároků dobře vědom a nestihá-li plnit, co hlásá (zdá se spíše než být je bolestná zkušenost stará jako lidstvo), má k dispozici dvě řešení: přiznat se k pravému stavu věcí s rizikem zklamání, které způsobí odhalením domnělé bezúhonnosti, nebo zachraňovat svou pověst zakrýváním vlastních nedostatků, což je neodolatelné pokušení. Může se o to snažit s duchaplnou elegancí, ale také s bezostyšnou (být pouze verbální) brutalitou. Protože každý člověk selhává, neudivuje, že pokrytectví je častým pokušením nejen v nábožen-

ských, ale i v jiných společenských, zejména politických souvislostech. Že jde o věčné téma, ukázala sdostatek světová literatura.²

Pokrytectví bylo tvrdými slovy káráno ve Starém Zákoně. Pokrytce čeká peklo, gehenna. Svolává hněv na svět, soudil Izrael, modlitba pokrytce nebude vyslyšena, pokrytec je dokonce proklet i nenarozenými. Rabíni kárají pokrytectví i ve vlastních řadách, což jim samozřejmě musí být přičteno k dobru.³ Když byl Starý Zákon přeložen do řečtiny (LXX), použili v překladu hebrejského originálu na místě, kde bychom řekli pokrytec, slovo ANOMOS = nezákonný, mimo zákon. Pokrytectví je tedy jakoby ztotožňováno s nezákonným jednáním.⁴

V Novém Zákoně jde hlavně o odhalení objektivního, neuvědomělého pokrytectví, znehodnocujícího zbožnost etickým formalismem a legalismem.⁵

Vyžaduje se nepokrytecká víra a láska (např. 1Tim 1,5) a konání pravdy v lásce (Ef 4,15).⁶ Pokrytectví Petra a Barnabáše, předstírajících v Antiochii před ostatními židokřesťany věrnost tradici otců na úkor pohanokřesťanů, kteří se tímto chováním cítili zmateni, je nesmlouvavě káráno Pavlem (Gal 2,11nn).⁷ Nejtvrdší

2 Nejedná se pouze o Moliérova Tartuffe, nýbrž i o takového Ericha Fromma, Haben oder Sein, 1976.

3 Znamky pokrytectví pranýřuje v šestém Běda! Izaiáš 5, například ve v. 20.

4 K celému LThK, sv. 5., sl. 314n.

5 Bibellexikon, sl. 732. Nejlepším dokladem je proslulá 23. kapitola sv. Matouše.

6 Právě opak konání pravdy chápe Häring jako pokrytectví (Gesetz Christi III, s. 530).

7 Novotného Biblický slovník rozlišuje: Petrovo a Barnabášovo jednání není pokrytecké, ale nezásadové (s. 675). Pavlovu intervenci však vidí jinak D. Flusser, přední židovský znalec Nového Zákona. Uvádí, že od druhého století křesťanství zakazovalo židovským křesťanům dodržovat mozaická příkázání a pronásledovalo je jako

postih čeká předstírání Ananiáše a Safiry (Skt 5,1nn). Mezi biblickými postavami se ovšem pokrytectví netýká celníků a nevěstek jako nesmrtelného typu kompromitovaných lidí, i když ani tam není vyloučeno, ale především právě tak nesmrtelného typu „učitelů zákona“. Už staří znali dobře zásadu, že pád nejlepšího je nejhorší (corruptio optimi pessima).

V Ježíšově hodnocení jde o velmi závažnou neřest farizeů a zákoníků.⁸ Důvod

kacíře. Právě z toho důvodu se mezi židovskými křesťany šířil rostoucí odpor vůči pohanécké církvi. Židokřesťané prohlásili, že Pavel, Petr a dokonce Jan byli vedeni touhou po moci, a proto se přizpůsobili cestám pohanů. Protože se to dělo z nečistých pohnutek, ztratilo křesťanství možnost být přijato Židy. Flusser tedy vlastně soudí, že Pavlova výzva k evangelijní svobodě od Mojžíšova zákona, vnučovaná židokřesťanům, je pokrytecká. Proti tomu však 1 Kor 8, hlavně v.13. 8 J. Schmidt soudí, že u syn je pokrytectví pranýřováno jako hlavní neřest farizeů, znehod-

1 Při hodnocení Ježíšova vyřešení situace by neměla být přehlédnuta obtíž cizoložství svědecky doložit. Ačkoliv tím věc ženy nebyla vůbec ztracena, byl by Ježíš, pokud by na pokryteckou hru žalobců přistoupil a „konal soud“, utrpěl na své prestiži nejen pro tvrdost rozsudku od hlasatele lásky, nýbrž také pro pravděpodobnou vleklou sporu a vtažení herolda Božího království do občanských sporů. Na druhé straně by bylo neudržitelnou chybou vidět ve scéně skrytou koncesi „svobodné lásce“. Ježíš verbis expressis ženě její delikt neodpouští.

se zdá být jasný: největší překážky jeho působení kladlo pokrytectví, nikoliv hříchy celníků a nevěstek. Proto je v evangeliu mnoho míst, kde se na pokrytectví ostře útočí. Proč je pokrytectví pro Ježíšovo působení vážnou překážkou? Jeho odpůrci nepřipouštějí věcnou diskusi (srov. Jan 9). Cílem jejich debat není hledání pravdy, třeba ostrým a nesmlouvavým způsobem podle zásady padni komu padni, nýbrž prosazování vlastního stanoviska z ryze sobeckých důvodů,⁹ což ovšem zakrývá horlivostí při výkladech „Mojžíšovy pravdy“.

Návyk je vedl k tomu, že se pokrytectví stalo bezděčně přirozeným způsobem jejich uvažování, že se tedy hřích stabilizoval v neřesti. To se netýká pouze jedinců, byt seskupených do „strany“, ale někdy dokonce celospolečenské atmosféry. Hörmann mluví o *pokrytecké agresivní morálce určité kultury*.¹⁰ Nadějná léčba pokrytce by musela být zahájena znovuoobjevením ceny (posléze i krásy) pravdy svého já. Znamenalo by to vidět poštilost strachu z této pravdy jako znesvobodňující a pak změnit smýšlení. Evangelijní text prozrazuje marnou Ježíšovu snahu tímto směrem.¹¹

Také ve výše připomenutém úryvku o cizoložné ženě hraje pokrytectví roli, která by neměla být vlivem cizoložství přehlížena. Samo upření pozornosti čtenáře textu na cizoložství a nevšímavost vůči kruté hře žalobců může být náznakem nebo i důkazem pokrytecké mentality. Cizoložníci jde o život. Důvodem je sice sankce Mojžíšova zákona, ale jejího respektování se intence žalobců vůbec netýká. Svého cíle by dokonale dosáhli, kdyby v extrémním případě skutečně došlo k ukamenování.¹² Pokud by žalobcům, soudcům a katům ženy někdo ze „zástupů“, pohnut milosrdenstvím,¹³ vyčetl

nocující na celé čáře jejich zbožnost, in: LThK, sv. 5, sl. 315. Häring mluví o jakési institucionalizaci pokrytectví; Ježíš má proti sobě skupinu, snažíci se potlačit vrozenou touhu po pravdivosti. In: Frei in Christus II, s. 41.

9 Dát Galilejskému za pravdu by ohrozilo vyjídání domů vdov.

10 K. Hörmann, *Lexikon der Christlichen Moral*, Tyrolia 1976, sl. 1572.

11 Opakem takového typu člověka je Natanael, oceňovaný jako pravý Izraelita, v němž není lsi (Jan 1,47).

12 Že se nejedná o pouhou hrůznou reminiscenci na dávno zaslé časy, ukazuje současný přední Orient.

13 I tato kategorie milosrdenství, diktovaného zdravým rozumem, je nesmrtelná, bohudíky. To se týká i stinných partií církevních dějin, za které se chvaltebně omluvil Jan Pavel II. in: *Memory and Reconciliation: the Church and the faults of the past*. (7.3.2000.) Dokument vyslovil v kap. 5.3 The Use of Force in the Service of Truth politování nad stíny církevní minulosti. Jedním z nich je zřejmě schválení útrpného práva v „Cum adversus“ (1244) a v „Ad exstirpanda“ (1252) Inocencem IV. Zvaží-li se kategoriicky zamítavé stanovisko Mikuláše Velkého v „Ad consulta vestra“, kap. 86 z r. 866 (DS 648), o kterém nemohly vatikánské kruhy 13. století nevědět, je těžké i s přihlédnutím k změnám historickým okol-

tvrdost, promptně by svalili vinu na Ježíše. Neváhají cizoložnici degradovat na pouhý předmět, na nadějnou zbraň, kterou by dostali Nazaretského do kleští, ze kterých není úniku.

V jakých jiných souvislostech Ježíš pokrytce pranýřuje? U Mk 12,15 spočívá pokrytectví v předstírané pochvale Kristovy názorové nezávislosti s cílem chytit jej za slovo, až jej přepadne závrat samolibosti.¹⁴ U Mt 7,5 kárá Kristus předstíranou

starostlivost o nápravu bližního, zatímco vlastní náprava, ignorovaná nebo pečlivě zakrývaná, je nesrovnatelně naléhavější.

Nejohroživější pasáž je u Mt 23, kde se několikrát za sebou refrénovitě opakuje *běda vám zákoníci a farizeové, pokrytci*. Společným jmenovatelem všech výstrah je vzorec, pranýřující horlivé konání méně důležitého nebo nedůležitého nebo dokonce nesprávného se snahou zakrýt nedbalost v tom, co je důležitější, na čem opravdu záleží.¹⁵ Předstírané dobro mas-

nostem dotyčné autority stran pokrytectví plně exkulovat. (Srov. DS, pozn.1, s. 216).

14 Záludnost tohoto pokušení vzdáleně připomíná Dáblské pokušení o seskoku z cimbuří chrámu.

15 Srov. Mausbach, I. díl, s. 164, mluví o farizejském svědomí jako směsí omylu, otuplosti a úzkostlivosti. Považuje mravně významné za nepatrné, nevýznamné za velké, především postupuje při hodnocení druhých

kuje zamýšlené zlo. Do té míry, do jaké si je farizej své nesprávné volby jednání vědom, má v sobě rozpor, je vnitřně konfliktní, a tím také nešťastný, i když by to nikdy nepřiznal. Právě vlivem 23. kapitoly asi vešel farizej do dějin jako záporná postava s typickými „farizejskými“ rysy.¹⁶

Dala by se aplikovat odsuzující charakteristika evangelia na adresu pokrytců *slepí vůdcové slepých* na farizeje Šavla, pospíchajícího s pomstychtivostí v srdci do Damašku? (Skt 9). Šavel slepým vůdcem slepých je, avšak slepce schopným prohlédnout, proto Damašek není neadekvátní zátěž jeho svědomí, naopak. Problém slepých vůdců (pomýlených horlivců) není v jejich pomýlenosti, ale v neschopnosti změnit smýšlení, avšak tuto schopnost, elasticitu myšlení pod tlakem i radikálně odlišné skutečnosti, než na které člověk dosud stavěl své životní jistoty, Pavel nepostrádal. Nietzsche mluví o uhybní hada, neschopného svléci svou kůži.

Co Písmo a v návaznosti na ně etická reflexe pokrytectvím vůbec myslí? Zvuk českého slova zaměřuje k představě pokrývání, skrývání něčeho, co má zůstat utajeno. Pokrýváno má být nitro pokrytce, prostředky pokrytí jsou jeho slova nebo činy. Původ slova pokrytectví je také spatřován v latinské předloze hypocrita.¹⁷ Zerwick odvozuje řecké výrazy hypokrites, hypokrisis od slovesa hypokrinomai, předstírám, přetvařuji se a ilustruje problém rolí herce, simulujícího na jevišti jinou osobu než je sám.¹⁸ Pokud je výraz hypo-krites chápán jako složenina dvou částic, HYPO = pod a KRISIS = soud, také však právo nebo spravedlnost, je pokrytec člověk zralý pro soud nebo pod úrovní práva nebo spravedlnosti.¹⁹ Řecký

pokrytecky a rozhodující kritéria mravnosti vidí ve vnějškovitostech, prázdných formách a zevním zdání. - Jistou příbuznost látky představuje farizejské pohoršení, způsobené objektivně nezavadným jednáním. Výlučným důvodem duchovní škody pohoršovaného je jeho vlastní zloba (srov. Mt 11,17par), úzce související s pokrytectvím. Obavu z takového pohoršení je namísto ignorovat.

16 LThK sv.5, sl. 315. Farizeizmus má ovšem také hrdinné, impozantní stránky svých dějin. K nestrannému pohledu David Flusser, *Židovské prameny raného křesťanství*, IV. Ježíšova polemika s farizeji, in: *Zpravodaj společnosti Židů a křesťanů*, 26.

17 V. Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, Akademie 1971, s. 469.

18 M. Zerwick, *Analysis philologica*, Řím 1966, s. 59. Tom.Aq. cituje Isidora: in spectaculis connecta facie incedunt distinguunt vultum vario colore, ut ad personae, quam simulant, colorem perveniant...ut in ludis populum fallant (II-II 111 a.2, 3).

19 Tuto etymologii uvádí Summa II-II 111 a.II, 3: hypo enim falsum, crisis iudicium interpretatur.

HYPOCRITE'S OATH

I swear I'll be a 'nice guy'
Not say what's on my mind
I'll fret and fume inside my head
But my words will be so kind!

Hundred lashes for the liar
and what for those that gulp
every protest that rises up...
Beat them till they're pulp?

I was taught it was a crime to bow
before the unjust and the wrong
Yet today they haul me up
when I don't play along

And there are always others
always holier than me
Behold! As pure as driven snow
in two thousand three

Every truth need not be spoken, no...
Every thought need not be voiced
Oh why can't I hold my silence too??
Now on I'll use that choice

I have nightmares in the mornings
of a new and improved me
Never saying anything
that isn't saccharine sweet

Then I dream I find a mirror
that reveals my soul
and that I find nothing there
Just a gaping hole!!!

Yes that's the only way to be
Of course I am the freak
Who cares if I'm not happy
when I'm not being me?

výraz se ukázal tak působivým a výstižným, že nebyl v latinském překladu evangelia²⁰ vyjádřen ekvivalentem simulator²¹ (ve tvaru simulans častým výrazem i v současnosti), nýbrž zůstal nepřeložený.²² Zakrýváním chyb pomocí okázale příkladného mluvení či jednání se pokrytec dopouští lži,²³ třebas jinak než přímou verbální komunikací.²⁴ Vyzdvihování domnělých předností na neadresném obecném pozadí je mírnější forma. Horší formou je pokrytectví, které adresně odsuzuje dru-

hého. Obava z prozrazení pravé tváře může ponoukat k horlivému pranýřování hříchů druhého člověka a pohoršovat se nad nimi. Snad to budou tytéž hříchy, které jsou před druhými skrývány.²⁵ Takový život doprovází strach z prozrazení a rostoucí přetvářka. Není to život radostný.²⁶ V etických příručkách bývá ve srovnání s akcenty evangelia stridmý pokus hypokrisis nejen letmo zmínit, ale zařadit ji a definovat.²⁷ Tomáš Aq. věnoval hypokrisi kapitolu o čtyřech artikulech.²⁸ Včleňuje ji mezi neřesti proti pravdivosti (veracitas).²⁹ V katechetické tradici uváděné v morálních manuálech je odvozována od pýchy jako jednoho z tzv. hlavních hříchů prostřednictvím „dceřině“ neřesti, nazývané prázdna sláva.³⁰ Definuje se jako **neukázněné manifestování vlastní dokonalosti simulovanými ctnostmi**.³¹

V čem spočívá její špatnost, malitia? Pokrytectví pokrývá závojem slov a skutků pravý stav věcí, svádí na falešnou stopu, usiluje o neprůhlednost mravní kvality dotyčné osoby.³² V podstatě (deontologicky) spočívá jeho špatnost v tom, že smysl pro pravdu vlastní bytosti („pokora je pravda“³³) i druhých (porušovaný delikty opovážlivého úsudku a pomluvy), tedy péče o průhlednost skutečnosti, patří k základní výbavě člověka, protože odpovídá smyslu psychických způsoblostí, vložených do člověka Tvůrcem. Pokrytec tuto výbavu nerespektuje,³⁴ i když nikdo nepochybuje o občasně nutnosti pravdu zakrývat, což nemá s pokrytectvím nic společného, naopak je ve službě správně míněné lásky.³⁵

25 Podle některých výkladů Jan 8 spočívá pointa vyprávění v psaní tajných hříchů korunních svědků Ježíšem do písku. Z pochopitelných důvodů tak nemohlo být kamenování zahájeno.
26 Komu chybí láska k pravdě, zchudne v mezilidských vztazích, říká Rottter in: Praktisches Lexikon der Spiritualität, Herder 1988, sl. 810.
27 Příkladem je D. M. Prümmer, Manuale theologie moralit, I.díl, s.285-287.
28 II-II 111; jednotlivé artikuly: hříšnost simulace; srovnání simulace s pokrytectvím; pokrytectví opak pravdivosti; je těžkým hříchem?.

29 Est...quidam specialis ordo, secundum quod exteriora nostra...debite ordinantur ad aliud, sicut signum ad signatum; et ad hoc perficitur homo per virtutem veritatis (II-II 109 a.2 Resp.)
30 Mezičlánkem v systému ctností mezi pýchou a pokrytectvím je tzv. inanis gloria (eitle Ruhmsucht, ješitné bažení po slávě), řazená mezi tzv. dcery pýchy.

31 Hypocrisis est inordinata manifestatio propriae excellentiae per simulatas virtutes. Prümmer překládá Scheinheiligkeit, svatouškovství.
32 Tomáš píše lapidárně: in hypocrisi duo sunt: defectus sanctitatis et simulatio ipsius (II-II 111 a.4 Resp.).

33 Tím dochází k odcizení jako nesouhlasu osoby se sebou na základě vlastní viny nebo zevních okolností, rušících nebo znemožňujících integraci, in: Rotter, Virt, s. 137.
34 Inkompatibilita s Kristem je patrná v tom, že Ježíš říká já jsem pravda (Jan 14,6a), zatímco pokrytec musí o sobě říci opak (srov. Jan 8,44, kde konfrontace s pokrytci vrcholí; v liturgii se nečte).

35 Toto nechápu internetové stránky, věnující se v překvapivém množství heslu pokrytectví (cca 80 stran, každá cca 10 příspěvků; podstatným adresem je vedle politiků církev, chápaná dokonce jako pokrytecká per definitionem. Naprosto chybí ochota diferencovat. Nepopíratelně nešvary, které nikdo nemíní popírat, jsou nespravedlivě paušalizovány pod silným nánošem předsudků. Zcela mimo obzor přispěvatelů by byla starobylá disciplína arcani (částečné utajení církevní nauky nebo praxe), kterou by jistě za pokrytectví považovali, aniž by s ním měla něco společného. Vždyť u ní jde o zřetel vůči kapacitě okolostojících, jejíž omezenost je respektována jak v prospěch posvátna, tak v jejich vlastní. Na internetových stránkách se také sotva najde příspěvek, jehož autor by se přiznával k vlastnímu pokrytectví. Pokrytec je vždy „ten druhý“. - K zakrytí pravdy z lásky viz také Peschke, Křesťanská etika s. 323.

36 In: Rotter, Virt, s. 847n.
37 Hörmann, sl. 1006.
38 Sociální poznáváním se v sociální psychologii označuje proces, v němž z vnějších projevů druhého člověka usuzují na jeho vnitřní psychické charakteristiky, včetně sociálního hodnocení. Sociální poznávání trpí řadou možných omylů. Psychologie soudí, že pro mezilidský vztah je důležitější, jak na sebe lidi působí, než jací jsou, což je výrazný předpoklad pro pokrytectví. Také pojem role jako souhrnu očekávání okolím, jak se má člověk v určitém sociálním postavení chovat, může k pokrytectví přispívat, zejména když se od jednotlivce v určité pozici očekává někdy až protikladné chování (neslučitelnost role).

39 I to je častá situace pokrytců v evangeliu: např. Mt 23,23.

V důsledcích (teleologicky) ličí evangelium jeho špatnost jako překážku dosažení cíle, který lidem Ježíš přišel nabídnout, aniž by ho pokrytečtí vůdci lidu byli sami schopni dosáhnout (Mt 23,13). Sociální újma je vinou pokrytectví také nasnadě, někdy i s velice závažnými existenčními dopady. Furger upozorňuje na jeden aspekt sociální škodlivosti: na pokryteckou věrnost liteře smlouvy na úkor ujednaného dobra, poškozující pravdivost hůře než zjevné porušení dohody.³⁶ Pokrytectví také znemožňuje terapii hříšníka, závisející na správné diagnóze o jeho mravním profilu, který pokrytectví retušuje až maže. Eticky rozhodující je dobrovolnost pokrytectví. Není třeba každému otvírat své srdce.³⁷ Srdce mlčí, třebas naplněné zlobou, není pokrytecké.

Jaké okolnosti jsou trvalým pokušením – nikdo přece není vůči pokrytectví imunní. Je prospěšné vyjít z psychologického pojmu *očekávání*.³⁸ Těšíme-li se dobré pověsti, společnost od nás očekává život, který bude naší pověstí odpovídat. Vyhovíme-li očekávání, přijme to okolí patrně jako samozřejmost. Pozornost lidí upoutá zpravidla teprve rozdíl mezi očekáváním a skutečností, a to obousměrně. Překonáme-li očekávání, můžeme počítat s uznáním.³⁹ Neodpovídá-li pověst životu, který vedeme, máme v očích společnosti co ztratit, budeme-li prozrazení. Proto nás nutí pud sociální sebezáchovy k zakrývání pravého stavu věcí. Celníci a nevěstky tento problém nemají, protože nikdo od nich nic dobrého neočekává, jejich profese

se v překvapivém množství heslu pokrytectví (cca 80 stran, každá cca 10 příspěvků; podstatným adresem je vedle politiků církev, chápaná dokonce jako pokrytecká per definitionem. Naprosto chybí ochota diferencovat. Nepopíratelně nešvary, které nikdo nemíní popírat, jsou nespravedlivě paušalizovány pod silným nánošem předsudků. Zcela mimo obzor přispěvatelů by byla starobylá disciplína arcani (částečné utajení církevní nauky nebo praxe), kterou by jistě za pokrytectví považovali, aniž by s ním měla něco společného. Vždyť u ní jde o zřetel vůči kapacitě okolostojících, jejíž omezenost je respektována jak v prospěch posvátna, tak v jejich vlastní. Na internetových stránkách se také sotva najde příspěvek, jehož autor by se přiznával k vlastnímu pokrytectví. Pokrytec je vždy „ten druhý“. - K zakrytí pravdy z lásky viz také Peschke, Křesťanská etika s. 323.

36 In: Rotter, Virt, s. 847n.

37 Hörmann, sl. 1006.

38 Sociální poznáváním se v sociální psychologii označuje proces, v němž z vnějších projevů druhého člověka usuzují na jeho vnitřní psychické charakteristiky, včetně sociálního hodnocení. Sociální poznávání trpí řadou možných omylů. Psychologie soudí, že pro mezilidský vztah je důležitější, jak na sebe lidi působí, než jací jsou, což je výrazný předpoklad pro pokrytectví. Také pojem role jako souhrnu očekávání okolím, jak se má člověk v určitém sociálním postavení chovat, může k pokrytectví přispívat, zejména když se od jednotlivce v určité pozici očekává někdy až protikladné chování (neslučitelnost role).

39 I to je častá situace pokrytců v evangeliu: např. Mt 23,23.

20 Mt 23,13.15.23.25.27.28.29

21 Hypokrita graeco sermone in latino simulator interpretatur, cituje Tomáš Isidora (II-II 111 a.II 3).

22 Jinak v Gal 2, 13, kde latinský překlad čte simulatio.

23 Pokrytectví bývá pojednáno v kapitole o lži. Srov. Hörmann, sl. 1012.

24 J. Mausbach – G. Ermecke, Katholische Moralthologie, II. díl, s. 598, mluví o klamání praktickým jednáním, které není míněno opravdově. Proto v systému ctností odporuje spíše otevřenosti a upřímnosti než pravdivosti (veracitas). Trvalé pokrytectví je nepochybně psychickou zátěží.

HYPOKRITOVA PŘÍSAHA

Přisahám, že budu milý!
Neřeknu, co v hlavě mám.
Užírat se budu chvíli,
na mých rtech jen milý klam.

Vemte bič na záda lháře!
Polykač křivd zaslouží
udeřit do krotké tváře,
když po pravdě netouží!

Nehrbít hřbet učili mě,
se špatností zatočit!
Pěstuji to krásné símě.
Neposlechnu – budu bit.

Vždy jsou jiní, více svatí,
čistí jako padlý sníh.
Pro tisíce že to platí?
Dva, tři, budou možná z nich!

Vyřknout vždycky každou pravdu?
K názoru se přihlásit?
I já volím krok a hubu
držet a nic nehasit.

Sužuje mě noční můra,
že bych se snad urekl:
Z mého nadšeného hurá
med by dosti netekl.

Zrcadlo až najdu moudré,
které duši odrazí,
neuvidím nic než dobré:
NIC se totiž nekazí.

Takhle se dá existovat,
tak je možné zůstat cool.
Stará se kdo o mé štěstí,
když tu žiju jako vůl?

přel. JiKu

každý dobrý skutek znehodnotí.

Jaké léky proti pokrytectví jsou k dispozici? Samozřejmě hlavním lékem je náprava života, aby byl ve shodě s domněle oprávněnou dobrou pověstí.⁴⁰ Dále důsledná (sebe)výchova k realizování zásady, že *být je víc než zdát se*, že na respektování pravdivosti člověk nejen eschatologicky, ale nakonec i historicky vydělá.⁴¹ K tomu pak přistupuje trpělivá léčba chronického strachu z pravdy vlastního já nejen před sebou, ale především před druhými. Je rozdíl mezi pokořením se před sebou⁴² a před druhými. Sociální neprosazení pravdy sice bývá mravní nedostatek, ale nemusí jím být nutně.⁴³

40 Srov. Häring, Gesetz III, s. 587, kde pojednává o péči o vlastní čest.

41 Avšak Furger varuje před pouhým účelovým oceněním pravdivosti podle lidového rčení s pravdivostí nejdál dojdeš, in: Rotter, Virt, Neues Lexikon der christlichen Moral, s. 847.

42 Nelze podceňovat občasnou nesnesitelnost pohledu na sebe.

43 V kasuistice se řeší mlčení ke hříchu druhého ze strachu, posuzované spíše shovívavě.

Neschopnost kápnout božskou o sobě, jít s barvou ven, ukázat pravou tvář, jak to hezky čeština vyjadřuje, může být povahovým, nikoliv mravním nedostatkem, který se dá těžko odstraňovat. Jedná se o jakýsi chronický deficit asertivity, oprávněného sebevědomí, které se umí v pravý čas ozvat. Vůči takovým lidem, které někdy není snadné rozeznat od pravých pokrytců, je na místě hřejivé milosrdenství, plachost má v sobě cosi dojemného. Je útěchou, že Kristus velmi dobře ví, který člověk klopýtá o vlastní já⁴⁴ a který se s rozmyslem přetvařuje, dokonce ke zkáze druhých, jak líčí perikopa o cizoložné ženě.

KRITERIUM PRAVÉHO IZRAELITY

Protikladem tvrdě odsouzeného pokrytectví je ocenění ctností, zmiňované ve výroku evangelia „*Hle pravý Izraelita, v němž není lsti*“, který řekl Ježíš svému nastávajícímu učedníkovi Natanaelovi (Jan 1,47). Z výroku plyne, že Izraelita (vlastně Boží bojovník, zde spíše muž, reprezentující Izrael), v němž by byla lest, by nebyl pravý Izraelita. Jestliže k boji Izraelity lest jako zbraň nepatří, čím tedy bojuje místo lsti? Bezelstností. Její psychologická účinnost bývá odzbrojující.

Než položíme otázku, co je to lest, vyplatí se rozhlédnout, kde se o ní mluví v Písmu, teologii i profánní oblasti. Písmo používá k popsání věci řadu hebrejských i řeckých výrazů, ale v evropském kontextu zdomácnělo hlavně latinské slovo *dolus*. Podobně řecké slovo *dólos* označovalo původně návnadu pro ryby, ale také kterýkoliv prostředek k chytání, přeneseně pak lest nebo prohnání. Latinský výraz se stal právní terminus technicus, vyjadřující přitěžující okolnost zlého úmyslu při spáchání nezákonného činu.⁴⁵

V materiálech Zjevení si církevní Otcové všimají Esauova zbavení prvorozenství Rebečinou a Jakubovou lstí, kde je Jakub nazván úskočným (Gen 27,5-29). V NZ se zabývají Pavlovou lstí obřezáním Timoteje (Skt 16,3) a jeho přizpůsobivostí Židům i pohanům v misijní činnosti (1Kor 9,20). Jan Zlatoústý⁴⁶ a Cassian⁴⁷ lest v těchto biblických příbězích omlouvají nebo dokonce lstivé chování doporučují, zřejmě z úcty k důležitým postavám dějin spásy.⁴⁸

44 Když některý kněz odůvodňoval různé formy spolupráce s režimem slovy „já zachraňuji co se zachránit dá“, není vždy snadné vést jasnou hranici mezi naivitou a pokrytectvím.

45 O něm v neoscholastických manuálech pojednává například M. Prümmer v kapitole o omylu a klamu v smlouvách (Quando error unius contrahentis fraudibus aut fallaciis alterius tertiae personae causatur, habetur dolus malus). Když je omyl jedné smluvní strany zapříčiněn podvodem nebo klamem ostatních smluvních stran, mluví se o *dolus malus* (arglistige Täuschung, lstivý klam).

46 De sacerdotio I,6.

47 Consolationes patrum 17.

48 Srov. Lexikon der chr. Ethik, 2. díl, s. 1098n,

HYPOKRITOVA PŘÍSAHA

Já budu korektní a slušný, přísahám,
co mi v hlavě straší, to si nechám pro sebe,
moje slova budou samý sladký klam,
ať svědomí hryže, křičí – třeba do nebe.

Pro lháře sto ran bičem bývá trest;
jiní však každou žalobu v svém srdci umlčí
– jaká těm odplata spravedlivá jest?
Zdali výprask ještě horší je cos naučí?

Před křivdami a nespravedlností hrbít hřbet
je hanebnost – tak mě to kdysi učili.
Dnes ale prst kárající jejich vidím hned,
když odvážím se zvednout hlavu na chvíli.

Tak pročpak zrovna já se mám stát tím,
kdo vadí?

Vždyť je tu dost jiných, plné ulice
svatoušek, kteří si prsty spálí rádi!
(To tak – sotva jeden ze sta, z tisíce).

Že je něco pravda, ještě neznamená,
že to musím všude roztroubit.
Tak proč bych nemohl i já si dopřát,
když je třeba, držet jazyk za zuby?

Nad ránem mě noční můry trápivají:
vidím svoje nové, vylepšené já,
které slovy, jež si s medem nezadají,
každému vše přechoťně odkývají.

Pak se ale náhle zjeví před mým zrakem
zrcadlo, jež duši lidskou ukáže:
avšak z rámu zdobeného ryzím zlatem
jen děsná prázdnota mi zírá do tváře.

Vím, že není vyhnutí, že takhle to být musí.
Že prý jsem zrůda? Tak ať!

To mi vrásky nedělá
Vždyť pokaždé, když sám se sebou být
už se mi hnusí,
stačí vzpomenout si jenom,
že já nejsem já!

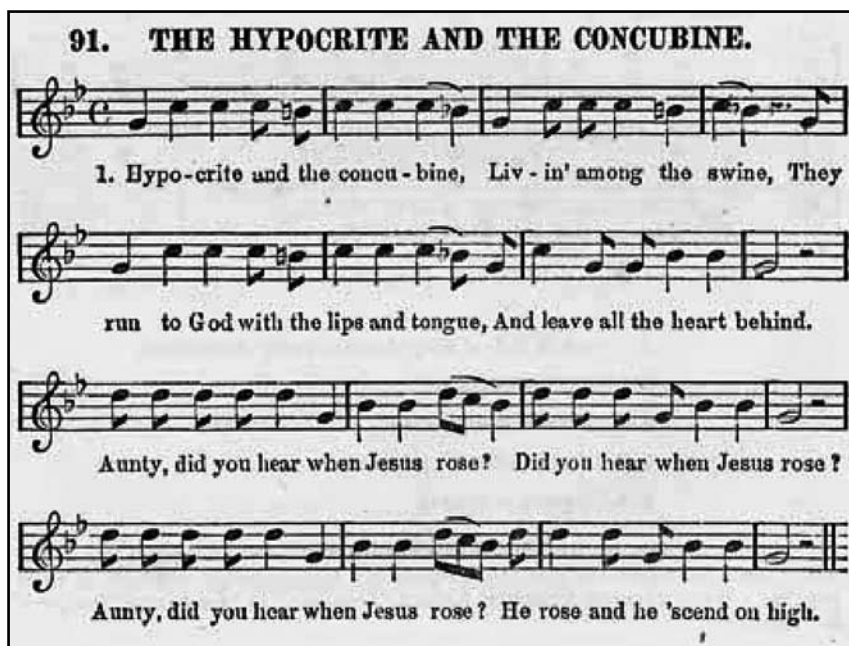
přel. LuNo

Pozdější doba zaujala zápornější stanovisko. Tomáš Aquinský (dále TQ) posuzuje ve svém systému ctností a neřestí lest (*dolus*) jako neřest proti ctnosti prozíravosti *per excessum*, ale také proti pravdivosti jako porušení práva na pravdu. Explicitně se zabývá lstí v II-II, 4. článku a řeší její hříšnost na základě závislosti lsti na zchytralosti (*astutia*), kterou zamítá.⁴⁹ Zatímco zchytralost užívá při dosahování vytčeného cíle, ať dobrého či zlého, cesty předstírané (*viis simulatis*) a zdánlivé (*viis apparentibus*),

vyd. G. Hunold, Freiburg 2003.

49 Tomášův přístup ke lsti se v 55. kapitole II-II se po rozboru moudrostí těla (čl. 1 a 2) zabývá ve 3. článku hříšností zchytralosti (*astutia*) a v dalším článku (4) zkoumá její souvislost se lstí. 5. článek probírá podvod (*fraus*) a rozdíl mezi oběma vidí v tom, že lest realizuje zchytralost slovy i činy, podvod spíše činy.

91. THE HYPOCRITE AND THE CONCUBINE.

1. Hypo-crite and the concu-bine, Liv-in' among the swine, They
run to God with the lips and tongue, And leave all the heart behind.
Aunty, did you hear when Jesus rose? Did you hear when Jesus rose?
Aunty, did you hear when Jesus rose? He rose and he 'scend on high.

Faksimile černošského spirituálu pocházející z konce 19. století. Přibližný překlad textu: Pokrytec a konkubína žijící mezi sviněmi běží k Bohu svými rty a jazykem, své srdce však nechávají vzadu. Teta, slyšelas to, když Ježíš povstal? Povstal a vystoupil na nebe.

lest tyto nápady provádí. Proto odmítá také ji.

Exkurs. Zmíněný 4. článek dokazuje, kolik pozornosti věnoval TQ, hodnocený spíše jako mistr racionální spekulace, biblickým materiálům. Konkrétně: TQ nejprve vyslovuje předpoklad („videtur“), že lest není hříchem, patřícím k vychytralosti, protože v dokonalejších mužích (jakým byl sv. Pavel) se hřích nenalézá. Nějaká (aliquis) lest se však u nich přece najde, jak naznačuje 2Kor 12,16: „když jsem byl zchytralý, polapil jsem vás lstí“. Když problém morality lstí, jak bylo uvedeno výše, TQ vyřešil („respondeo dicendum“), ve vyvracení původního předpokladu o nezávadnosti lsti upozorňuje, že vlastním polem (proprie) zchytralosti je zlo („dicendum“). Jejím zneužitím (abusive) je dobro, což také platí o lsti jako určité realizaci (executio) zchytralosti. TQ uzavírá: podle toho patří k zchytralosti. Tomáš cituje podle Vulgaty, ekumenická bible však čte dotýčnou větu jinak: co když jsem chytrák, který vás obelstil? Podle toho Pavel neříká, že se dopustil lsti, ale klade takovou domněnku do úst Korinťanům, aby ji ihned vyvrátil.⁵⁰

50 Vedle šířeji zmíněného místa v 2Kor 12,16 TQ připomíná Ž 5,7b: kdo...jedná lstivě, toho má Hospodin v ohavnosti.; Přísl 12,5: spravedliví přemýšlejí o právu, svévolníci rozvažují o lsti; 12,20: lest mají v srdci ti, kdo osnují zlo...; Ef 4,14: /dosažením zralého lidství/...už nebudeme unášeni...lstivým sváděním k bludu.; Ž 104,25: /nepřátelé/ jednali lstivě se sluhů jeho.; Sir 19,26: Je člověk nešlechtný...jeho nitro je plné lsti.; Ž 37,13: /kdo mi přejí zkázu/ den co den myslí jen na lest. Je tedy patrné, že TQ se nevěnuje pouze racionálním postupům, nýbrž pilně používá bibli, kterou výborně zná, ovšem na úrovni své doby.

V dalším vývoji morálně-teologického myšlení jak chápat lest se teologie dopracovala k celkem smířlivému postoji vůči prozíravému zakrývání pravdy, nekoná-li se pomocí aktivního klamu. Odmítá však klamavé porušení smlouvy v obchodním jednání⁵¹ a nedodržení dohod dokonce i ve vojenství. Někteří moralisté připouštějí v krajním případě přísahu s širokou mentální restrikcí před soudem, aby pomocí ní uchránili nespravedlivě žalované bližní před těžkými tělesnými a majetkovými tresty. V takovém případě samozřejmě nejde o křivou přísahu. Dnes se sice připouští lest, s jejíž pomocí se uchová tajemství a poskytne ochrana nespravedlivě pronásledovanému někým, kdo nemá právo na pravdu, jako je zločinecká policie,⁵² ale profánní morální citění veřejnosti vidí ve lsti přece jenom především cosi záporného, záluďného až zákeřného, tedy nemorálního, i když obdivuje lstivost válečníka, jehož boj považuje za spravedlivý. Když se dařily vojenské lsti tzv. pouštní lišce, maršálu Ervinu Rommelovi, nebudou asi s ohledem na odsouzení Hitlerových válečných dobrodružství oceňovány kladně. Opačné platí u válečných lstí spojenců.

Lest tedy nelze jednoznačně odsoudit, jedná se o indiferentní čin, jehož morální kvalitu lze stanovit teprve z okolností. Na základě dosud řečeného může být lest pojímána jako svedení bližního na falešnou stopu desorientující informací slovem nebo činem. Konflikt dvou vůlí, toho, který chce zmást, a toho, který má být zmaten, není řešen silou, ale uvedením do omylu. Svedení bližního však nemusí být v jeho neprospěch. Jednou

51 Srov. KKC 2409, 2534.

52 Srov. Lexikon, s. 1098n.

z nejslavnějších lstí v historii lidstva byl trojský kůň, jehož pomocí Řekové zničili nedobytnou Tróju. V tom případě byla lest v neprospěch oklamaneho. Záleží na přízni buď Trojanům nebo Řekům.

Je však také myslitelná lest lékaře, jehož vyšetření se vyhýbá očividně nemocný duchovní. Za tím účelem si lékař vymyslí báchoru o pastorační návštěvě nemocného, který - jak se ukáže - se jaksi ztratil a jen tak mimochodem navrhne duchovnímu vyšetření, aby jeho cesta do nemocnice nebyla zbytečná. V tom případě je lest ve prospěch oklamaneho. Existuje také mnoho případů rodičovských lstí ve prospěch vlastního dítěte, které se jim podaří přelstít.

Na začátku byla připomínka Natanaela. Kristus ho svou charakteristikou vysoko ocenil právě tak jako ctnost bezelstnosti, která není mezi renomovanými ctnostmi téměř vůbec připomínána, naopak v církevních kruzích není výjimkou tzv. pia fraus, užívaná při snahách apoštolátu. B. Häring doporučuje rozpomínat se vedle

Kostým Tartuffa z doby Moliérovy

kardinálních ctností pohanského původu na neprávem zapomínané biblické ctnosti,⁵³ mezi které ctnost bezelstnosti patří právě tak jako mezi biblické neřesti pokrytectví.

Jiří Skoblík

53 Frei in Christus, I., s. 208nn, Herder 1979.

Doplňující rozhovor s doc. Jiřím Skoblíkem

Jestli jsem dobře pochopil, pokrytectví je správné jednání a správné mluvení se špatným cílem. Tedy vnější chování je de facto správné, dobré. To, co je špatné, je vnitřní stav, intence, úmysl, cíl. Můžeme tedy pokrytectví nějak rozpoznat? Myslím na druhém? Šikovný pokrytec a dokonale ctnostný člověk jsou podle tohoto pojetí pokrytectví k nerozeznání. Nebo ano? Má tedy pokrytectví nějaké rozpoznatelné projevy?

Když se anglická lady pohoršuje nad nevázaným životem své sousedky, ač je sama manželovi nevěrná, je pokrytecká nejen úmyslem, ale i jednáním. Když bankéř přispívá na chudé děti proto, že to zvedne prestiž jeho podniku, je pokrytecký úmyslem, nikoliv jednáním. Jsou tedy možné oba případy: zakrývat pravý úmysl i skutečné jednání.

Pokrytectví jistě poznat lze, především přistižením při zakrývaném činu nebo předstíraném úmyslu, ale dost často se pokrytci demaskují pozérstvím, které je ihned podezřelé.

Je jasné, že pokrytectví by se měl člověk naučit rozeznávat především sám u sebe. Ale občas je potřeba rozeznat je i u druhých. Ne proto, abychom soudili. Ale je potřeba s pokrytci diskutovat, hájit proti nim své (občas i nepokrytecké) názory. A jistě je účelné s pokrytcem diskutovat

(a hájit proti němu názor, který za pravdivý pokládáme my) jinými metodami než s člověkem, který se upřímně mylí. Dělal to takhle přece i Ježíš. Jak tedy hovořit s pokrytcem?

S pokrytcem doporučuji mluvit velmi opatrně, abychom mu dali při jeho odhalení čas vypořádat se s vlastním nitrem. Útok, to znamená ostrá kritika, vyvolá nejspíš protiútok. Šlápneme-li pokrytci na kuří oko, buď dojde k jeho hluboké proměně a on se stane naším vděčným stoupencem, nebo jsme vzbouřili jeho pýchu a on se stane naším nepřítelem, možná nesmiřitelným.

Když jsem na internetu hledal k tomuto článku ilustrační obrázky, byl jsem totálně neúspěšný. Obráz typického pokrytce neexistuje. Na rozdíl od Pýchy, Lakomství, Závisti, Smilstva, Obžerství, Hněvu, Lenosti, Zoufalství, Lehkomyslnosti, Pomluvy a Lstivosti, jak je známe například z Kuksu. Jak byste jako teolog a moralista poradil umělci – výtvarníkovi nebo skladateli, kdyby chtěl vyjádřit pokrytectví?

Pokrytce udělal nesmrtelným Molière svým Tartuffem. Neměl bych to říkat, ale mravní náročnost náboženského programu pro toho, kdo nezvládá přirozené sobectví, je živnou půdou pro předstírání. Ať se výtvarník inspirová touto postavou.

Napadají mě dva příklady pokrytectví, které se týkají chrámových hudebníků. První, když předstíráme, že zpíváme ke cti a slávě Boží (nebo dokonce pro posvěcení věřících), zatímco si pěstujeme svůj oblíbený koníček, a druhý, kdy neochotu učit se nové věci maskujeme za službu aktivní účasti lidu. Co s tím? A napadají vás další?

Nejen koníček, ale vlastní slávu. Kolik velkých umělců, kteří se věnovali duchovní tematice, bylo motivováno velmi neduchovnými pohnutkami! Ptáte se co s tím? Když něco takového pozorujete, vidím jediné východisko ve velmi taktním předložení podnětů k úvaze. Přijme-li totiž hříšník pokárání jako věc, na kterou jakoby přišel sám, nutí ho to, aby se vypořádal ne s druhým, ale se sebou.

Bruce Marshall v „Plné slávy“ definuje moderní pokrytectví: „*Bojíme se být v davu sebou samými, protože se bojíme, že bychom se nepodobali svým bližním, nebo své představě o nich, a naši bližní se bojí, že by se nepodobali tomu, co my si o nich představujeme. A tak se každý tváří, že je méně zbožný, méně ctnostný, méně čestný, než je ve skutečnosti. Říkám tomu moderní pokrytectví. Za starých časů předstírali lidé, že jsou lepší než ve skutečnosti, kdežto nyní předstírají, že jsou horší. Za starých časů říkal muž, že chodí v neděli do kostela, i když nechovil, kdežto nyní říká, že chodí hrát golf, a byl by velmi nešťasten, kdyby jeho přátelé objevili, že ve skutečnosti byl v kostele. Jinými slovy, pokrytectví, jak napsal jeden francouzský autor, bývalo daní, kterou platila neřest ctnosti, nyní však je daní, kterou platí ctnost neřesti; a to je, jak se domnívám, stav mnohem vážnější, neboť to znamená, že už nemáme odvalu být v soukromí čestnými lidmi, nýbrž že se i uvnitř měníme ve fasádu, kterou stavíme pro lidskou bázeň navenek.*“ Souhlasíte s tím? Týká se to jen doby moderní, nebo i současné postmoderní? Pokud je to již passé, co je současným postmoderním pokrytectvím?

Souhlasím s napsaným. Postmoderna okázale relativizuje. V Pilátovi mají svého patrona. Postmoderní pokrytectví by tedy spočívalo ve starém logickém rozporu: nic není absolutní, jediné toto moje tvrzení. Tím také skepticizmus vyvrací sám sebe.

Snad je trochu pokrytecká i výzva „nenásleduj mne chybného, ale o lepší usilujícího“ (Augustin), protože tím se pokrytecky chráním před možnou oprávněnou kritikou předložených názorů.

Gerard Depardieu jako Tartuffe v roce 1984

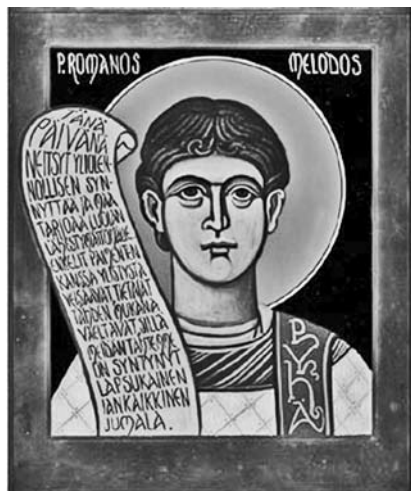
Za rozhovor děkuje
Jiří Kub

Svatí mezi hudebníky

V druhém letošním čísle byla v interview s panem kardinálem Coppou naznačena idea, že by měli hudebníci mít za svého patrona resp. patronku kromě svatě Cecilie (která k té patronaci přišla jen na základě metafory) ještě nějakého dalšího svatého patrona, nějakého, který se hudbou opravdu a aktivně zabýval, a že by bylo záhodno nějakého hudebníka kanonizovat. Na tuto ideu reagoval pan kardinál realisticky sdělením, že se o žádném takovém kandidátovi k účtě oltáře neuvažuje.

Domnívám se však, že by bylo vhodné vědět, že svatci-hudebníci už jsou, a to významní a často u nás neobecně známí. Vzpomínám si na některé z nich.

Že svatý Ambrož skládal hymny, to se ví běžně, že byl v jeho době básník i sám sobě skladatelem, to se ví méně, a že sv. Ambrož byl i hudebním teoretikem, to se asi ví nejméně, ale faktem to přesto zůstává: formuloval pravidla a příslušnost pro autentické gregoriánské mody. Svatý Řehoř Veliký má sice něco společného se svatou Cecílií (přišel k autorství opravdového gregoriánského zpěvu podobně jako ona k hudbě jako takové), ale jeho zásluhy a hlavně jeho zájem vpravdě papežský o liturgický zpěv jsou známy; méně je známo, že systém autentických gregoriánských modů sv. Ambrože doplnil o plagální mody a formuloval jejich přípustnost.

V průvodu na Květnou neděli se zpívá skladba, o níž se lze např. ve stati Hymnus „Gloria laus“ Theodulfa z Orleáns – vznik a vlivy architektury na jeho formování počas historie od P. Ambróze Martina Štrbáka, O.Praem, uveřejněné ve sborníku Viera, krása a umenie (Košice, 2007 – viz recenze v tomto čísle Psalteria)

dočíst, že Jacopo de Voragine, O.P. ve své slavné Zlaté legendě (Legenda aurea, což bychom mohli přeložit i jako „To zlaté ke čtení“) píše o jejím autorovi jako o světcí.

Všichni svatí skladatelé, zpěváci a hudebníci, orodujte za nás!.

V graduálu ani usuálu se o tom nedozvíme, i když je u daného hymnu uvedeno Theodulfovo jméno i s titulem biskupa orleánského a s rokem úmrtí. Jacopo de Voragine však byl sedm let před svou smrtí (zemřel r. 1298) janovským arcibiskupem, takže mu můžeme věřit.

Ze starých dob tedy máme nejméně tři latinské světce, kteří se explicitně řadí mezi aktivní hudebníky – píší „explicitně“, protože se dá předpokládat, že mnoho dalších světců uvědoměle zpívalo a staralo se o zpěv, ale nějak se to o nich nezdůrazňuje (viz např. sv. Cyrila a Metoděje, kteří Slovanům předali nápěvy byzantského rustikálního liturgického zpěvu). Ale uvedme jednoho, poměrně moderního světce, totiž papeže sv. Pia X., na jehož vysoce aktivní organizátorskou práci v oblasti církevní hudby (a renesance gregoriánského zpěvu) se ještě dnes navazuje (ta práce by mohla být asi dost věrně přirovnána k tomu, co dělal ve své době pro církevní zpěv svatý Řehoř Veliký).

Světci-hudebníky však oplývá křesťanský Východ. Legendární zakladatel byzantské hudby Romanos Melodos je ctěn jako světec (napsal jsem legendární ne proto, že by šlo o pouhou legendu, ale proto, že on byzantskou hudbu sice nezažil – ta byla jistě i před ním – ale stal se tou legendou proto, že vytvořil první důkladně propracovanou formu byzantského liturgického zpěvu, zvanou kontakion nebo kondakion, církevně slovansky kondak, což ho jako hudebního profíka zvlášť vysoce i dnes pro nás kvalifikuje). Jiný opravdový hudební „profík“ mezi svatci (a dokonce mezi tak významnými svatci jako je třeba náš svatý Tomáš Akvinský nebo svatý Augustin) je sv. Jan Damascenský, který kromě hlubokého díla z oblasti dogmatiky a teorie umění (o uctívání obrazů) napsal i mnoho liturgických zpěvů (my bychom řekli proprii, a to pro eucharistickou liturgii a zejména pro liturgii hodin), a udělal v hudební teorii pořádek tak důkladný, že na základě pravidel diatoniky ovlivnil i liturgický kalendář (o tom by bylo nutno napsat celý článek). Oba právě zmínění svatci – sv. Romanos a sv. Jan Damascenský – byli

i mezi lidem (a nejen v Byzanci, ale i na Rusi) vzývání jako ochránci zpěvu a zpěváků a před jejich ikonami se lidé modlili, aby jim sloužil hlas, aby nebyli tupí na zpěv a aby neohluchli.

Bratr sv. Jana Damascenského, pozdější biskup palestinské Majumy Kosmas, je také ctěn jako světec a nám na Západě je blízký svou skladbou Adorna Thalamum, zpívanou na Hromnice; my ji sice zpíváme latinsky, avšak struktura její gregoriánské melodie (nápadně opakování a postupné odvíjení melodických motivů) je patrně přímý Kosmův dar (v byzantské verzi jsou sice jiné melodické motivy, ale opakují a odvíjejí se na odpovídajících místech jako v latině). I učitel obou bratrů, také jmenem Kosmas, skládal liturgickou hudbu a je ctěn jako světec.

V době mezi sv. Romanem (6. století) a právě uvedenou trojicí sv. Jana a dvou svatých Kosmů (první polovina 8. století) žilo několik dalších hudebních skladatelů v byzantské oblasti, také ctěných jako svatci. Jmenujme z nich sv. Germana, patriarchu cařihradského a sv. Ondřeje, arcibiskupa na Krétě. První z nich – autor úvodu (prooimie) ke kontakiiu Akathistos, v Byzanci velmi populárnímu – je i mimo hudbu význačná osobnost v dějinách, mimo jiné také proto, že je to jediný cařihradský patriarcha, k jehož volbě se zachoval jej schvalující dekret podepsaný římským papežem. Sv. Ondřej je znám jako průkopník v jeho době nové formy byzantského liturgického zpěvu, tak zvaného kánonu, který začal vytlačovat dosavadní kontakia. Oba jmenovaní svatci pak jsou známi tím, že v době obrazoborectví trpěli za svou úctu k obrazům, tedy za kladný vztah k posvátnému umění. Sv. Germanos zemřel ve vyhnanství a sv. Ondřej byl dokonce sťat, když

se odvážil z Kréty přijít do Cařihradu, aby domluvil tehdejšímu obrazoboreckému císaři Konstantinovi V. zvanému Kopronymos (řečtináři to překládají jako hovnivál, pokud jsou velmi slušní, nebo jako lejnözvaný, pokud jsou jazykově důslednější).

A aby toho nebylo málo, musíme jmenovat ještě svatého Theodora Studijského (zvaného často i Studitský, ze Studia nebo Studites), který žil o něco později (zemřel r. 826), ale s oběma předešlými světci má společné i to, že byl také ve vyhnanství kvůli svým názorům o účtě k obrazům, a to, že skládal hudbu, asi méně než předešlí dva jmenovaní autoři, ale přece.

Všichni jmenovaní byzantští světci jsou přijímáni i katolickou církví a v kalendáři uniatské církve (katolické s byzantským obřadem a dalšími faktory z Byzance převzatými) mají svá místa. Totéž platí i pro skladatele, které jako světce ctí arménská apoštolská církev, o nichž se dále zmíníme (i její liturgie a jí příslušný kalendář jsou totiž v arménské katolické církvi převzaty).

Jako skladatel (opět platí: spisovatel a sám

sobě skladatel) je ctěn tvůrce arménské abecedy svatý Mesrop Maštoc (cca 362–440). Dešifrovat arménské neумы je stále velký problém, avšak podle toho, jak některé melodie Mesropových děl přepsal nedávno zemřelý znalec Robert Athajan, je jejich starobylost přímo do očí bijící. Mezi pozdějšími arménskými světci, kteří tvořili liturgické zpěvy, figuruje sv. Nerses Šnorhali (=omilostněný, +1173) nebo sv. Štěpán ze Sjuniku (Stepanos Sjuneci, +735), který se – mimo jiné – za první ze svých dvou cest do Cařihradu setkal s výše uvedeným byzantským hymnografem sv. Germanem.

Nade všemi vyniká jak svou literární činností a s ní spojenou popularitou mezi lidem, tak i svým hudebním významem svatý Řehoř z Nareka (Grigor Narekaci), který zemřel r. 1003. Vedle jeho hlavního díla Slova k Bohu z hlubokosti srdce, objemné knihy o 97 mnohastránkových

modlitbách, nazývané prostým i vzdělaným lidem též Knihou modliteb, jindy Knihou nářků a někdy samotným jménem autorovým prostě Narekaci, se zachovaly i tak zvané taghy (západoarménsky: daghy), které se v době před tisíci léty, kdy vznikaly, zpívaly mimo liturgii a teprve po staletích některé z nich do liturgie přešly. U několika z Řehořových taghů se zachovaly i záznamy melodie. Vzhledem k tomu, že taghy nebyly původně určeny pro liturgii, bychom mohli říci, že sv. Řehoř z Nareka se nabízí i jako nebeský příznivec těch, kdo se věnují duchovní hudbě bez zvláštního vztahu k liturgii (a také sólistů, protože melodie taghů jsou tak složité, že je už v době jejich vzniku mohl zpívat jen sólista).

Sv. Jan Damascenský a jeho bratr sv. Kosma Majumský sice žili v oblasti, která historicky patřila k Sýrii (jak říkají i jejich jména), avšak kulturou i teologií příslušeli zcela k Byzanci; o jejich učitelích to platí ještě více, neboť toho unesli do Damašku arabští piráti přímo z jižní Itálie, kde tehdy kvetla řecká vzdělanost mnoho století a byzantská liturgie mnoho desetiletí (viz Psalterium 2008/2, str. 6). Existuje však „ryze syrský“ světec-hudebník, mezi orientálními křesťany velmi uctívaný, svatý Efrém z Nisibe (zvaný výstižně i Efrém Syrský). Ten je spojen přímo s kulturou a teologií syrského křesťanství (zemřel v roce 373) a pro své schopnosti byl nazýván Harfou Ducha Svatého (jelikož tradice tohoto výrazu prošla víc než tisíciletým vývojem jazyka, je někdy termín harfa nahrazován slovem kytara nebo citera). Složil mnoho hymnů, a přestože se dnes jeho melodie nedají identifikovat, o jeho vztahu k hudbě existují starověká svědectví (mj. historik Sozomenos, písař v první polovině 5. století). Většina z jeho hymnů byla „poetickými kázáními“, zpívanými po čtení evangelia a po dvou stoletích ovlivnila výše zmíněného sv. Romana Meloda.

S naším sv. Vojtěchem je to trochu podobné jako se svatou Cecílií, dostal se ke své hudební popularitě tak nějak omylem: česká národní tradice mu připisuje autorství první české dnes známé duchovní písně Hospodine pomiluj ny, polská národní tradice mu připisuje autorství první polské dnes známé duchovní písně Bogurodzica, při čemž vědecké bádání ukazuje, že ani jedno nemusí být pravda. Svědčí to však o tom, že oba národy spojují pokřesťanění s civilizovaným „pohudebněním“.

Záměrně jsme se nevěnovali sv. Tomáši Akvinskému a sv. Augustinovi. První z nich napsal skoro celý formulář k svátku Těla a Krve Páně (dříve nazývaného svátek Božího Těla, Corpus Christi), a to, co pro tento svátek nenapsal, ale doporučil převzít z jiných příležitostí (např. introit Cibavit) svědčí o jeho vynikajících schopnostech výběru vhodných skladeb. O sv. Augustinovi se neví, zda něco konkrétně v hudbě vytvořil; nádherný

hymnus Exsultet pro Bílou sobotu mu byl patrně připisován omylem (zejména kvůli té myšlence o „šťastné Adamově vině“, která je tam citována), i když nikdo nikdy neví, a jeho spis De Musica není o hudbě, ale o poezii. Je však zřejmé, že zpěvu rozuměl velmi dobře (některé jeho výroky o zpěvu jsou uvedeny na str. III přílohy č. 7 o gregoriánském chorálu k číslu 2 letošního ročníku). Avšak domníváme se, že oba uvedení svatí jsou tak slavní a všestranní, že nemá význam je nějak otevřeně vztahovat k hudbě, např. jako patrony hudebníků.

V každém případě můžeme však sv. Tomáše Akvinského a sv. Augustina prosit za přímluvu u Boha z pozice muzikantů, stejně jako všechny ty ostatní svaté zde uvedené a ty i jiné můžeme zahrnout pod invokaci „Všichni svatí skladatelé, zpěváci a hudebníci, orodujte za nás“.

Evžen Kindler

Pakliže čtenáři případnou na další světec-hudebníky (liturgické profesionály i ty, kteří si hudbu pěstovali „mimo svou svatost“) a napíší redakci, rádi takové příspěvky zveřejníme. Ale aby to byli opravdoví hudebníci! Dříve totiž zpíval a hrál skoro každý slušný člověk.

FESTIVAL DUCHOVNÍ HUDBY SVATÉ CECÍLIE

Římskokatolická farnost – děkanství a Cecilská hudební jednota ve spolupráci s Městem Ústí nad Orlicí vyhláší 13. ročník Festivalu duchovní hudby svaté Cecílie. Festival se koná v sobotu 4. října 2008 v děkanském kostele Nanebevzetí Panny Marie v Ústí nad Orlicí. Na tento festival se může přihlásit každý chrámový sbor a varhaník, podmínkou je dodržení tématu festivalu a nacvičení společné skladby k závěrečné bohoslužbě (sbory).

<http://www.farnostuo.cz/modules/news/article.php?storyid=305>

KONFERENCE O LITURGII

Ve dnech 21. – 24. srpna 2008 se koná v Budapešti mezinárodní konference o liturgii s názvem „Papež Benedikt XVI. a posvátná liturgie“, kterou pořádá St. Augustine Liturgical Atelier of Hungary.

Přednášející se budou zabývat liturgickou reformou, různými variantami římského ritu, vztahem liturgie a kultury, mysteriem liturgického života, liturgickou hudbou formou a dalšími příbuznými tématy formou přednášek, kulatého stolu a diskusí.

Podrobné informace na www.churchmusic.hu/conference2008.htm

Benedikt v Americe

a tamější liturgická hudba

O potraty nebo o přípustnost trestu smrti se katolíci se neprou ani zdaleka tak úporně jako o to, jaká hudba se zpívá nebo nezpívá, má či nemá zpívat při jejich nedělní mši. Bylo tomu tak vždy, minimálně od šedesátých let, kdy řeholnice zkrátily své hábity a začaly brnkat na kytaru dominantní septakordy. Jak říkají někteří katolíci – tím to všechno začalo.

Papež Benedikt XVI. je svými nejvěrnějšími příznivci oceňován především proto, že není Casey Kasem¹, že jeho mše není prostorem pro hitparádu a že podle něj má církev význam, jen když bere věci vážně. (Náplní této papežovy cesty je právě výzva berte to vážně.) Budete-li čekat, že při zítřejší megamši, kterou bude Jeho Svatost sloužit v Národním parku, zazní liturgický hit většiny amerických farností sedmdesátých let „Jeden Chléb, jedno tělo“, tak se načekáte.

Nečekejte však ani, že uslyšíte nějak mnoho posvátných hitů století desátého. Přestože Benedikt má pochopení pro hlubinnou sílu rituálu a sotva co má raději než gregoriánský chorál, je to, co zítra bude on a dalších 46,000 lidí zpívat (nebo spíš jen poslouchat), určitým kompromisem – ani moderna, ani tradice, ale od každého trochu. Hned jak se seznam zítřejších mešních skladeb ocitl na webu, začali noví tradicionalisté na stránkách svých blogů a v internetových komentářích sypat. (Přede mší zazní afrohymny, celebrační „žužu“ a něco od Mozarta; samotná mše obnáší gospelové Kyrie, něco tradičního latinského chorálu a několik nových úprav známých hymnů.)

Mezi americkými katolíky totiž ještě stále probíhá vášnivá debata o tom, co je vlastně ta pravá klasika – připomíná to spor prodávačů desek na téma „Stouni nebo Beatles“

Představte si bizarní svět, ve kterém všichni pětadvacetiletí chtějí Mozarta, zatímco šedesátníci horují pro soudobý popík. Mládež má dojem, že ti staříci asi trochu divočí. Zdá se, že v reakci proti „Kumbaya katolicismu“² kdekdo pod čtyřicítku horuje pro tridentskou mši v latině, kdežto staré páky se nehodlají vzdát „běžné nedělní“ (a sobotní vigilie – ta je ještě více od podlahy) a zuby nehty se

drží toho, v co se vyvinuly soft-rockové kytarové liturgie sedmdesátých let.

Den před mší sv. otce v Národním parku ve Washingtonu D.C. vyšel ve Washington Post článek komentující hudební složku oné liturgické slavnosti a zamýšlející se nad současnou americkou liturgickou (katolickou) hudbou vůbec. Washington Post není žádným muzikologickým časopisem, nehledejme v něm kdo ví jakou hloubku.. Ale rozhodně to není bulvární plátek a odráží to, jak se Američané sami na sebe a na své problémy dívají.

Výsledkem je ve většině farností stav, kdy už po celá desetiletí není při mši spokojen nikdo, a jen hrstku lidí hudba oslovuje natolik, že se připojí i vlastním zpěvem.

„Naprostá většina (katolíků) se do mše nijak nepojuje,“ říká Thomas Day, profesor humanitních věd a hudby na Univerzitě Salve Regina v Newportu. Je autorem knihy „Proč katolíci neumějí zpívat: katolická kultura a triumf špat-

ného vkusu“, kterou často citují ti, kdo by uvítali návrat k „posvátnější“ mešní hudbě. „Většina současných katolíků buď tradiční hudbu zapomněla, anebo ji dokonce nikdy ani nepoznala,“ tvrdí Day.

Hledáte velkého nepřítele Benediktovy éry? Nuže podržte se – je jím ona příslušná sestra s kytarou.

I když vám každý řekne, že rocková mše je dávno mrtvá, stále se najdou farníci, kteří ji oplakávají. Staré a téměř vybledlé vzpomínky na zpívající řeholnice, laiky-hipíky a teenagerské kytarové seance před oltářem lásky ještě nezmizely; ani zašlé příběhy popových zjevení, jako např. dnes sedmdesátileté australské řeholnice s. Janet Mead, která v roce 1974 dosáhla svým hitem „Otčenáš“ (The Lord's Prayer) v hitparádě Hot 100 až na zlatou pozici (a která tehdy vydala celou rockovou mši jako desku).

Už dlouho se nestalo, aby někdo při mši zpíval Hosanna z muzikálu „Jesus Christ Superstar“, nebo Morning Has Broken od Cata Stevense jako ofertorium. V nemilost upadl dokonce i obsáhlý zpěvník jezuitů ze Saint-Luis, plný všudypřítomných soft-rockových balad, z něhož se během posledních několika desetiletí zpívalo téměř při každé mši

¹ Známy diskžokej a pořadatel hitparád v USA, dnes přibližně v Ratzingerově věku.

² viz <http://en.wikipedia.org/wiki/Kumbaya>

Už je to tak: Day by Day je out, Agnus Dei je opět in. Mladí kněží se nyní účastní celovíkendových workshopů, aby zapracovali na svém gregoriánském zpěvu nebo aby se naučili v seminářích ztracenému umění zazpívat celou mši – v latině, v angličtině, anebo dokonce v obojím.

„Tak to vidíte: právě dnes jsem dostal publikaci od jedné z hlavních katolických hudebních organizací – a mám trochu pocit, že držím v ruce hudební verzi čtvrtletníku AARP³, jestli mi rozumíte,“ říká Jeffrey Tucker, čtyřiačtyřicetiletý regenschor, který žije v Auburnu v Alabamě a zároveň působí jako výkonný ředitel „Sacred Music“, časopisu amerického Sdružení pro církevní hudbu (Church Music Association of America.). „Není pochyb o tom, že jde o generační problém. Mladí kněží i věřící neskáčou zrovna do stropu nadšením z výdobytků let sedmdesátých a staří přitom naprosto nechápou proč.“

Jeffrey Tucker se s tím setkává neustále a píše o tom i na svém blogu. Na jedné nedávné konferenci se Tuckerovi svěřil jeden jazzový pianista, že hrával v kostele do té doby, než jej převzal nový duchovní správce a – jak dodal pianista – „víte, co to znamená“. Na to jsem řekl, že si tím nejsem úplně jist. Na to on, překvapen, že to není jasné, vysvětlil: „To znamená, že požaduje gregoriánský chorál.“

V jednom ze svých příspěvků do blogu „Nové liturgické hnutí“ (New Liturgical Movement) Tucker ohodnotil většinu katolických farností jako ovládanou tvrdým jádrem tradicionalistů, kteří fanaticky vyznávají hudbu sedmdesátých let a zároveň se obávají, že byt jen nádech slavnosti podnícený novým duchovním správcem by farnost přivedl do nové doby temna.

V příbězích, které si mezi sebou vyprávějí církvi nejvěrnější „konservativní katolíci“ o hrůzách, které postihly mši v desetiletích následujících po II. Vatikánském koncilu, kolují termíny jako „hippies“, „naprostý zmatek“ a „Simpsonovi“. Povídají se historky o předměstských kostelích postavených ve výstřední architektuře podobné omáčníku. („Hodně kytar a bandž“, naříkal si dvaatřicetiletý katolík v příloze Washington Postu, když vzpomínal na své dětství. „Cítil jsem se stále nesvůj.“)

Opravdu tu jde o hnutí „retro“, avšak na rozdíl od postoje „Mám rád léta osmdesátá (nebo sedmdesátá či šedesátá)“, jde o návrat ke stylu kolem roku 1000 (do 1963 včetně), k němuž též vybízí Benedikt, který upozorňuje ostatní věřící na krásu starobylosti. Ví se o něm, že považuje

rockovou hudbu za „protikřesťanskou“, a podle svých vlastních vzpomínek společnou produkci Boba Dylana s papežem Janem Pavlem II. v roce 1997 nesl nelibě. Benedikt zrušil vatikánský vánoční koncert v roce 2006 z obavy, že se jeho program přespříliš podobal komerční pop-music. Také se vyhýbá kytarám v kostele (Příslovecná sestra se v poslední době dostala do potíží. Papeži se nelíbí její hudba, není tak odvázaný z její politiky a když dojde na její uplatnění v kněžských záležitostech, tak tam prostě nepříjde.)

Tucker říká, že diskuse o hudbě ve farnostech probíhají po celých Spojených státech a že pro americké katolíky představují důležité téma. Tato diskuse se dotýká toho, co je vhodné a nevhodné v liturgii, co je nadčasové, co je posvátné. Při tom není ovšem možné zakrýt, že jde i o mezi-generační spor – mladí proti starým.

Na druhou stranu, byla kytarová mše opravdu tak špatná? Byla hudebním vyjádřením snahy o sociální spravedlnost. Jezuité ze St. Louis jsou pro mnohé spojeni se vzpomínkami na potravinovou pomoc a plstěné vlaječky⁴, na mládežnické skupiny umývačů aut, a, ušlechtleji, na umučené řeholnice a kněze ve Střední Americe. Že by tohle byl ten problém pro některé pravidelné návštěvníky kostela? Byla tato hudba jen hudebním výrazem své doby a jak přišla, tak zase odešla?

„A co ticho?“ uvažuje profesor Day osmnáct let poté, co napsal „Proč katolíci neumí zpívat“. „Pokud vůbec nějaký návod na chrámovou hudbu existuje“, říká dále, „měl by vést k jednoduchosti. Sáhnete po prosté hudbě. Jednoduché zpěvy se střízlivým doprovodem. A čas od času naslouchejte tichu.“

Hank Stuever

„Between Mediaeval and Folk, Two Mass Audiences“

Washington Post, 16. 4. 2008,
s vydatnou pomocí přátel přeložil JiKu

Janet Mead v roce 1974

4 felt banner - u nás neznámý „duchovní“ fenomén, viz např. <http://backhometorome.blogspot.com/2006/12/felt-banner-catholicism.html>

VYSTOUPENÍ SOUBORŮ DUCHOVNÍ HUDBY

19. – 22. června 2008, kostely a sály
v Praze: V. Musica Sacra Praga

20. června 2008, 19 hodin, Vrané nad
Vltavou: Koncert ACANTu v rámci
Vranského hudebního jara

21. června 2008, 10 hodin, Choltice
u Přelouče - zámek: 5. ročník
Festivalu chrámových a komorních
sborů Choltice 2008

21. června 2008, Galerie antické-
ho umění, Nádražní 119, Hostinné,
Královéhradecký kraj: ACANT
podruhé v Hostinném

22. června 2008, 17 hodin,
Eurocentrum, Jablonec nad Nisou:
Výroční koncert Iuventus, gaude! —
Iuventus, gaude!, Choricus, gaude!,
Pueri, gaudete!, Amici, gaudete!,
Akcent, Motýlek

22. června 2008, 17 hodin, Farní kos-
tel sv. Andělů strážných, Kostelec nad
Černými lesy: Veni Sancte Spiritus,
Collegium 419

23. června 2008, 19.30, Kostel sv.
Martina ve zdi, Praha 1: Veni Sancte
Spiritus, Collegium 419

25. června 2008, Litomyšl: Leonard
Bernstein: Kadiš, Chlapecký sbor
Bonifantes, Brněnská filharmonie & sbor

29. června 2008, 17 hodin, zámekský
kostel Nejsvětější Trojice, Rychnov
nad Kněžnou: Koncert v Rychnově
nad Kněžnou - Poláckovo léto, Poly-
fonní sdružení

3. července 2008, Prevezo, Řecko
Festival sakrální hudby

17. - 20. července 2008, Rottenburg,
Německo: 5th International Choir
Festival of Sacred Music

19. července 2008, kostel sv. Jakuba,
ul. Osvobození, Hostouň u Domažlic:
Koncert ACANTu v rámci svatojakub-
ské pouti v Hostouni

25. července 2008, 18 hodin, Bazilika
sv. Jakuba, Malá Štupartská 6, Praha 1:
J. Haydn: Nelsonmesse, Svatojakubský
sbor a orchestr

Podrobnosti k jednotlivým vystoupe-
ním najdete na stránkách www.sborny.cz

3 známý magazín Asociace amerických
důchodců

Kvalita, vhodnost, hodnota

V diskusi, ke které dal podnět článek Bohuslava Korejse v časopisu Varhaník a kterou můžeme charakterizovat pojmem „K nebesům dnes zalet písni“, se objevilo několik slov – pojmů, jejichž libovolným zaměřováním můžeme diskusi jen gordicky zauzlovat. Jde o pojmy „kvalita“, „vhodnost“ a „hodnota“. Pokusím se tedy jakousi neumělou esejí, při které zmobilizuji jak své chatrné znalosti z filosofie (ontologie, filosofie jazyka i axiologie), tak i selský rozum, rozmotat tento uzel, než se stačí dostatečně zasukovat.

Bohuslav Korejs píše: „Dnes si však máte něco přečíst o kvalitě a vhodnosti jednotlivých kostelních písní a sborů. ... Zatímco u výrobků stanovení jejich kvality a použitelnosti bývá dosti snadné, v oblasti duchovní hudby hranice vhodnosti a nevhodnosti nevnímáme všichni úplně stejně. ... Zpět k rozlišení kvality kostelní písně. Nutně musíme přistoupit k velikému zjednodušení. Stanovme si tři základní kategorie. Píseň může být a) vhodná, b) méně vhodná, c) nevhodná.“

Jiří Hájek ve svém textu se důsledně drží posuzování vhodný - nevhodný. Hodnota se mu tam připlétla jen v citaci úvodu ke kancionálu. Povyšuje jej na zpěv liturgický, a klade proto zvýšené nároky na jeho hodnotu hudební i textovou. ... K míchání pojmů se vrací až Radek Rejšek ve své reakci z 24. 10. 2006: „Přiznám se, že sám za sebe bych si netroufl hodnotit kvalitu nejen písně (obecně

(pokud bychom se toho dožili), co bude považováno za hodnotu a co ne.“ Ani já sám jsem se tomu nevyhnul a doporučuji: Nabídněme lidu píseň liturgicky vhodnou a umělecky hodnotnou...

Zkusme tedy začít tou kvalitou. **Kvalita** je vlastnost, která vypovídá o míře, která disponuje dané jsoucno (věc i nevěc) pro užití k činnosti, ke které je určeno. Kvalitní kleště na vytahování hřebíků jsou kleště, které dobře slouží k vytahování hřebíků. Kvalitní jídlo slouží dobrému nasycení, kvalitní oděv je ten, který hřeje, je-li to oděv do zimy, který dobře vypadá, je-li to oděv společenský, který nepřekáží pohybu, je-li to sportovní úbor. Který něco vydrží. Kvalitní téměř vždy znamená, že je „dobře udělaný“. Pokud tedy budeme hovořit o kvalitě hudby, znamená to, že je dobře udělaná (napsaná i interpretovaná) v kontextu příslušného žánru. Kvalitní symfonie se bude lišit od kvalitní dechovky nebo i od kvalitního šlágru, tak jako se kvalitní kombinačky budou lišit od kvalitních kleští na vytahování okurek z láku. Srovnávat kvalitu napříč žánry je nesmyslné, je to jako zkoumat, zda je voda více mokrá než prase tlusté. Uvnitř žánru kvalita srovnávat jde, je to úkol jak profesionálů (kontrolorů či kritiků), tak prostých uživatelů (Sakra, Franto, co je to za kleště!).

Ze všech tří termínů, o kterých uvažujeme, je termín kvalita nejvíce objektivní. Vztahuje

Dalším, poměrně jednoduchým pojmem je **vhodnost**. Hodnotí použitelnost stejného jsoucna, o kterém jsme uvažovali v minulém odstavci, k nějakému konkrétnímu účelu, který zpravidla je, ale i nemusí být totožný s tím, ke kterému je určen. Ramínko je samozřejmě vhodné na věšení kabátu, ale je i docela vhodným nástrojem, pokud se potřebujeme poškrabat na zádech. Vhodnost je tedy vlastnost kontextuální. Vždy jde o hodnocení vztahu konkrétní objekt – konkrétní účel (situace).

Jaký je vztah kvality a vhodnosti? Je poměrně volný. Kvalitní nemusí být vhodné a vhodné nemusí být kvalitní. Sebekvalitnější potápěčská kombinéza je nevhodná pro oblečení na udělování státních vyznamenání. I velmi nekvalitní společenský oděv je pro tuto příležitost daleko vhodnější. Naprosto nekvalitní sada hodinářských šroubováků je daleko vhodnější pro spravování budíku než kvalitní kovářské kladivo. Právě tak v hudbě. Nesporně kvalitní Beethovenova symfonie je nevhodná na vesnické taneční zábavě. I velmi nekvalitní kýčovitý valčík vyhoví daleko lépe. Dokonce neplatí ani to, že pokud jsou k dispozici dva vhodné prostředky, měl by vždy dostat přednost ten kvalitnější. Pokud chci fotografovat, jak sjíždíme na kanoi řeku, nepoužiji zpravidla ten nejekvalitnější fotoaparát, který mám k dispozici, přestože možné fotografie nebudou tak kvalitní.

Pokusím se to objasnit ještě na jednom příkladu. Zatloukáme hřebík. To je ta konkrétní činnost. Na zatloukání hřebíku je kladivo. Kvalita kladiva je jeho vnitřní uspořádání (vlastnost zcela imanentní), které je činí schopným zatloukat dobře hřebíky. Nyní si však představme, že kladivo (kvalitní kladivo je nejvhodnější) nemáme. To je často případ i v liturgické hudbě. Třeba nemáme dobré varhany nebo lidé kvalitní skladbu nedokáží zazpívat. Tak tedy hledáme něco jiného vhodného. Třeba můžeme hřebík zatlouct obrácenou sekerkou nebo kamenem. Sekerka je na zatlučení při troše šikovnosti docela vhodná, kámen málo vhodný a štětec úplně nevhodný. Aniž to jakkoli vypovídá o kvalitě štětce, kamene a sekyrky. Je nesmyslné hovořit o tom, že štětec je pro zatloukání hřebíků nekvalitní. Ale lze říci, že sebekvalitnější štětec je nevhodný. Proto jsem také psal, že kvalita je bezkontextová, nebo spíše kvalita má jednoznačně určený kontext, kdežto vhodnost je kontextová, jde o vhodnost čeho k čemu.

jako drobné formy), ale jakéhokoliv hudebního projevu vůbec podle kritérií poněkud úzce slohově zaměřených. Mám za to, že bychom se možná za nějakých 100 let (spíše však mnohem dříve, možná již za 30 let) velmi divili

se k jsoucnu (artefaktu) samotnému. Kleště k vytahování hřebíků jsou kvalitní či nekvalitní zcela nezávisle na tom, kdo ty hřebíky s nimi vytahuje, za jaké situace je vytahuje a co si o tom vytahování myslí.

Nejsložitější je to s **hodnotou**. Především, že předmětem úvah není hodnota (hodnoty) sama o sobě, v tom smyslu, že „někdo vyznává jisté hodnoty“. Hodnotu myslím opět jako charakterizaci – vlastnost nějakého předmětu. To a to je hodnotné, to a ono je naopak nehodnotné.

Kdybychom se podívali prostřednictvím Googlu, na jaké hodnoty můžeme v textech na webu narazit, zjistíme, že na nejrůznější. Když odmyslíme ty nejčastější – ekonomické (hodnota zboží, účetní hodnota) a dobře definované hodnoty matematické a fyzikální (absolutní hodnota, střední hodnota ...) – zjistíme, že ve většině případů má u sebe hodnota ještě nějaké adjektivum. Hodnota umělecká, historická, kulturní, ekologická, užitná, sběratelská. To vše jsou pojmy, kterým velmi dobře rozumíme. A dokonce se o mnohých z nich dokážeme dohodnout, zda takovou

(třeba historickou) hodnotu daný předmět má. A nebo si dokážeme představit odborníka, kterého se na to zeptat. Ale co je to hodnota jako vlastnost bez přívlastku?

Mají se jednotlivé snadno uchopitelné hodnoty s přívlastkem k hodnotě vůbec jako jednotlivé druhy k rodu? Znamená to automaticky, že nějaký předmět má uměleckou nebo užitnou hodnotu, že má hodnotu, že je „hodnotný“? Nebo aby byl předmět hodnotný, tak mu nesmí žádná z jednotlivých hodnot scházet?

Našel jsem jednu takovou, podle mého názoru docela dobrou definici, která může být východiskem našich úvah:

Hodnota - významový útvar/proces, který spočívá v uvědomění si/uvědomování si schopnosti nějaké entity uspokojit/uspokojovat potřebu, a to buď bezprostředně, nebo svými důsledky. Určování hodnoty je hodnocení.

Hodnota tedy popisuje vztah subjektu k hodnocenému předmětu. Je to vztah subjektivní nebo, když se hodnocení mnoha subjektů shodují, tak intersubjektivní.

Přiznávám se bez mučení, že označení nějaké věci za „hodnotnou s přívlastkem“, natož pak „hodnotnou bez přívlastku“, ve mně vzbuzuje vždy jistou ostražitost. Zvláště pak, pokud je použito jako důvod k tomu, že bych i já měl tudíž touto hodnotnou věcí začít (konečně) uspokojovat i potřeby své. Trochu mi to evokuje postupy, které na mě byly užity v mateřské školce, abych změnil svůj postoj k droždové polévce. Argumentace hodnotou přichází na pořad většinou tehdy, když selžou argumentace jiné. V životě na mě nikdo nezkoušel argumentovat hodnotami, pokud šlo o řízek s bramborovým salátem, který mi prostě chutná, o zboží, které bych si rád koupil. Argumentace hodnotou na nás bývá použita zpravidla tehdy, když sami něco za hodnotné nepovažujeme, tedy neuvědomujeme si schopnost předmětu uspokojit svou potřebu, nebo si dokonce neuvědomujeme ani tu potřebu.

Ještě horší a beznadějnější situace nastane, pokud se někdo pokouší vymluvit VÁM užívání nějaké věci s tím, že není hodnotná, právě když se vám líbí a chutná. Může vám vymluvit kvalitu (demonstrovat nekvalitu), může vám vymluvit vhodnost (zpravidla poukazem na větší vhodnost něčeho jiného), ale nemůže vám vymluvit hodnotu.

Tím samozřejmě neříkám, že není možná výchova k hodnotám. Je možná, je dokonce velice žádoucí. Ale výchovu k hodnotám nelze dělat příkazováním hodnot vychovatele a vymlouváním hodnot vašich. Tímto způsobem lze dosáhnout povětšinou jen vzpoury proti hodnotám takto propagovaným. Jako ve mně nastala vzpoura proti hodnotám droždové polévky. Výchova k hodnotám musí vždy začít tím, že naučíte druhého rozpoznávat hodnoty v tom, co se jemu líbí a jemu chutná.

Hodnoty se dají nabízet, můžete druhému pomoci v tom, aby je sám objevil. To je ovšem dlouhodobý a složitý proces, který právě proto dnes téměř nikdo nedělá. A proto mu také nezbyvá, než aby si poplakal na rameni toho, kdo s ním jeho hodnoty sdílí.

Přiznejme si, že my, chrámoví hudebníci, máme k takovému vzájemnému plakání na ramenou silné tendence. Jeho alternativou je zpravidla zuřivá polemika nebo ostentativní ignorování. Budme tedy vděční za každý náznak diskuse a komunikace jiného druhu.

Nakonec bych se ještě zmínil o tom, jak předmět může své kvality, vhodnosti a hodnoty pozbýt. Kvality může pozbýt hned dvěma způsoby. Buď vymyslíme něco, co danou potřebu uspokojí lépe a radostněji (10 let starý počítač je méně kvalitní než současný), nebo změníme kritéria toho, co rozumíme pod

uspokojením potřeby (10 let starý operační systém je zpravidla lepší než současný, ale lidé dnes chtějí od operačního systému něco jiného, než chtěli před 10 lety). První možnost je v oblasti duchovní hudby málo pravděpodobná, druhá je, bohužel, daleko pravděpodobnější.

Vhodnost se udržuje nejtvrdojištěji. Čeho šlo dosáhnout nějakým prostředkem dříve, toho jím lze dosáhnout většinou i nyní. Jak však pozbýt hodnoty? Je-li hodnota vztahem subjektu k danému předmětu, lze ji změnit nejsnáze. Hodnotám se učíme nebo je objevujeme, nalézáme. Stačí tedy následující generaci něco nenaučit (a to je velmi snadné) nebo jí to znechutit (a to je ještě snadnější). V životě i v duchovní hudbě.

Jiří Kub

HUDBA DOBY KRÁLE VÁCLAVA II.

Projekt Jiřího Hodiny a souboru Schola Benedicta přibližuje dobu krále Václava II. (1271-1305) a založení cisterciáckého opatství na Zbraslavi, zvaného Aula regia. Hudbou, zpěvem a recitací textu Zbraslavské kroniky zpřítomňuje významné okamžiky králova života.

Nahrávku vydalo studio 2HP Production v letošním roce. CD je doprovázeno bookletem s latinskými texty a jejich překladem do češtiny a angličtiny. Podrobné informace včetně hudebních ukázek najdete na adrese www.arta.cz.

DOPIS ČTENÁŘE

Velmi rád jsem otevřel a četl různé články v Psalteriu, v časopisu, jenž pomáhá opět otevírat cestu ke Staré Evropě, jenž byla vždy ryze křesťanská – vždy se tak cítím a v této kontinuální vazbě žiji a asi také pracuji. Je to proti všem zaoceánským zemím vzácná přínaležitost. Těším se z toho a tím víc jsem měl radost z Vašeho článku, jenž velmi citlivě hledá příčiny mého křesťanského zázemí, v němž žiji v radosti... S pozdravením

Jaroslav Šerých

Poznámka redakce:

V rámci Svatováclavských slavností bude uspořádána výstava z díla Jaroslava Šerých k jeho letošním osmdesátinám. Jak se ostatně dočtete v příštím – svatováclavském – čísle.

Dobrá znamení

Čirou náhodou jsem se dostal k fantasy "Dobrá znamení" od Terryho Pratchetta a Neila Gaimana. Objevil jsem tam dvě stránky popisující pratchettovskou ironickou nadsázkou situaci snad jen americkou, i když v rámci globalizace, kdo ví?

Rozsvítila se světla. Evangelický sbor z Power Cable (Nebraska) spustil „Ježíš je telefonní mechanik v ústředně mého života“ a téměř přehlušil hukot sílicího větru. Marvin O. Bagman si upravil kravatu, zkontroloval v zrcadle i úsměv, poplácal po zadku svou osobní asistentku (slečna Cindi Kellerhalsová, před třemi lety Mazlík měsíce června časopisu Penthouse, nechala těch hloupostí ve chvíli, kdy začala dělat Kariéru) a vydal a se do studia.

Ježíš tě nepřeruší, hovor tě nechá dokončit, S Ním nikdy nenapojíš se na linky nesprávné, Až účet dostaneš, nebudeš v něm ni chybičku mít, On je telefonní technik, v života ústředně mě, zpíval sbor. Marvin byl na tuto píseň pyšný. Napsal ji sám.

Mezi další písně, které také napsal, patřily i „Šťastný pan Ježíš“, „Ježíši, můžu k tobě zajít a zůstat u tebe bydlet?“, „Ten starý ohnivý kříž“, „Ježíš je ochranná vrstva na nárazníku mé duše“ a „Až mě zasáhne infarkt, uchop volant mé dodávky“. Všechny jste si mohli koupit na albu Ježíš je kámo (LP, kazeta a CD), které inzerovali každé čtyři minuty v Bagmanově evangelickém vysílání.¹ Navzdory skutečnosti, že se verše téměř nerýmovaly, a dokonce (což bylo pravidlo) většinou ani nedávaly žádný smysl a že Marvin, který neměl hudební sluch, vykradl všechny melodie ze starých country písní, prodalo se alba Ježíš je kámo přes čtyři miliony kusů.

Marvin začal jako country zpěvák s písněmi starého Conwaye Twittyho a Johnnyho Cashe. Provozoval pravidelně živé koncerty v San Quentinu, dokud ho Společnost pro lidská práva neobžalovala z krutého zacházení s vězni.

1 Pozn. autora: LP nebo kazeta \$ 12.95, CD 24.95. Desku ovšem můžete také obdržet zdarma, pokud přispějete na Poslání Marvina Bagmana částkou alespoň \$ 500.

A tehdy se Marvin obrátil na víru. Nebyla to ta klidná, tichá a soukromá víra, která zahrnuje konání dobrých skutků a lepší život, ani ta, která od vás vyžaduje, abyste si oblékli společenský oděv a ve dvojicích zvonili lidem u dveří, ne, tohle byla ta víra, která předpokládá, že budete mít vlastní televizní společnost a lidé vám budou posílat peníze.

Podařilo se mu sestavit dokonalou směsici televizního vysílání v proslulé Marvinově Hodině síly („Pořad, proti kterému je záchvat smíchu zábava dobrá sotva pro fundamentalisty.“) Čtyři třímínutové písně z desky, dvacet minut pekelného ohně a pět minut léčitelství. (Zbylých třídvacet minut se využívalo k získávání peněz, a to tak, že se lidé střídavě přesvědčovali, že se jim vyhrožovalo, že se prosili, byli naváděni, oblužováni a někdy docela obyčejně žádáni o peníze.) Na začátku své kariéry zval do studia živé lidi, které pak léčil, ale rychle zjistil, že je to příliš složité, takže teď při léčení jen popisoval zázraky, o kterých mu napsali nemocní z celé Ameriky, které jeho vysílání magickým způsobem vyléčilo. To bylo mnohem jednodušší, nemusel najímat herce a taky nikdo nemohl kontrolovat procento jeho úspěšnosti.²

Svět je mnohem složitější, než si lidé dovedou představit. Mnoho lidí si například myslelo, že Marvin nemůže být skutečný věřící, protože na víře vydělává tolik peněz. Mýlili se. On v srdci skutečně věřil. Věřil bezvýhradně a vložil mnoho peněz do toho, co považoval za skutečné dílo Boží.

Telefonní linka ke Spasiteli nemá nikdy poruchu, On zvedá sluchátko v kteroukoliv denní i noční dobu, A když voláš Ježíše, je hovor vždycky zadarmo, On je telefonní technik v ústředně života mého.

První píseň dozněla, Marvin vešel do záběru kamer a s výrazem skromnosti pozvedl ruce v žádosti o ticho. V kontrolním boxu stáhl zvukař stopu s potleskem...

Je otázkou, jaké otázky bychom si měli po přečtení takového textu položit? Parazituje Marvin na široké sdělnosti v ukázce popísané hudby, nebo to je už sama ta hudba, která na něčem parazituje? Čím to, že tato hudba se dá tak snadno zneužít narozdíl třeba od Bacha nebo Gershwinů? Je snadná a dalo by se možná říci i bezprácná uchopitelnost některých žánrů pobídkou k jejich využití v evangelizaci? Čím se liší obrat „telefonní linka ke Spasiteli nemá nikdy poruchu“ od „jako ta růžička krásná, nad hvězdy, nad slunce jasná ...“?

JiKu

SETKÁNÍ CHRÁMOVÝCH SBORŮ PLZEŇSKÉ DIECÉZE, KURZY SBORMISTRŮ

Vážení sbormistři a zpěváci,

chtěl bych Vás pozvat na jubilejní 10. ročník Setkání chrámových sborů plzeňské diecéze. Letošní setkání se bude konat v sobotu 11. října 2008 v katedrále sv. Bartoloměje v Plzni. Program bude podobný jako při minulých ročnících:

- 8.00 – prezentace, káva, snídáně
- 9.00 – mše sv. se zpěvy z repertoáru gregoriánského chorálu
- 10.00 – společná zkouška
- 12.00 – oběd
- 13.00 až cca 16.00 – přehlídka – sólová vystoupení jednotlivých sborů
- 16.00 – schůzka sbormistrů
- 17.00 – společný koncert

Setkání sborů je určeno jak sborům vyspělým, tak i začínajícím a má především pomáhat zpěváky a sbormistry motivovat a inspirovat do další činnosti. Jsou tedy vítány i sbory začínající, které se mohou aktivně zúčastnit pouze některé části setkání. Žádný sbor se tedy nemusí bát, že by byl odmítnut, protože by nesplňoval kvalitativní požadavky. Vítání jsou opravdu všechny chrámové sbory z celé plzeňské diecéze.

Letošní Setkání je jubilejní a přinese sebou do dalších ročníků i některé změny. Asi nejzávažnější je změna intervalu konání. Pro příští ročníky bylo rozhodnuto, při minulých schůzkách sbormistrů, že se bude akce konat vždy jednou za 2 roky. Další změny a inovace programu příštích Setkání budou dohodnuty při schůzce sbormistrů v průběhu letošní akce. Využijte proto této příležitosti a zúčastněte se již letos, neboť se bude jednat o příležitost výjimečnou, svým rozsahem, kdy očekáváme vysokou účast, tak i naplní, např. bude při společném koncertě, mimo jiné, provedena skladba komponovaná přímo pro tuto příležitost.

Přihlášky na zašlete co nejdříve na tuto adresu: Miroslav Pšenička, Františkánská 11, Plzeň 301 00, tel. 377 226 098, e-mail: psenicka@bip.cz

Miroslav Pšenička

2 Pozn. autora: Samotného Marvina by jistě překvapilo, kdyby zjistil, že určitá procenta úspěchu tady skutečně jsou. Jenže některým lidem pomůže skoro všechno.

NÁLEZ KULTURY STŘÍBĚNICKO-ŘÍČENICKÉ

DNE 1. LEDNA ROKU 2501 prone-sl dr. Drozen památnou řeč na katedře hudební vědy v Praze.

Díky laskavosti autora, který je příznivcem Společnosti pro duchovní hudbu, uveřejňujeme jednu z jeho četných literárních miniatur o hudbě, tentokrát z knihy Trubači z Jericha. Doufáme, že nebude poslední, téměř ke každému hudebnímu tématu (a i duchovní hudba je především hudbou!) napsal něco velmi trefného a přiléhavého.

Paní a pánové, připouštím, že vystupuji před vás s jistými rozpaky. Není snadné mluvit autorovi o svém mimořádném objevu, aniž by navodil podezření, že sám sebe oslavuje. Není však vyhnouti. Jsem rozhodnut předložit vám svou práci, smířen s tím, že ona kvalifikuje svého původce sice velmi vysoko, avšak spravedlivě.

Jak víte, je doba kolem roku 1960 zahalena v temnotu. O hudbě našich zemí tu nevíme takřka nic. Nemohu souhlasit s míněním jinak mně drahého přítele Trudila, jenž tvrdí, že nálezy z té doby nemáme, poněvadž žádná hudba už tehdy neexistovala. Zašla prý na nedostatek obecného zájmu. Poukazuje na jediného autora, jehož dílo se nám v zlomcích zachovalo, na Ferdinanda Bayera, a tvrdí, že tato nadobro úpadková hudba nemohla živit další zájem.

jeden. Jeden jediný, jež jsem našel, ale tak překvapující, že stačí.

Oč jde: o zlomek, jež jsem objevil při vykopávkách v Stříběnicích-Říčenicích. Dne 1. října 2500, tedy právě před rokem, byl mými žáky vykopán kufr z papírové hmoty, vyrobené zřejmě z odpadků, do něhož se, žel, či vlastně díky bohu, dostala podivuhodná hudebnina.

Jde jen o dva notové řádky. Ale jaká hudba, paní a pánové, se nám tu objevuje!

Na první pohled mně bylo jasné, že jde o hymnus, silně ovlivněný Bayerem. Druhý řádek je takřka totožný s jednou skladbou klasikovou. Ano, hymnus, vokální jednohlas! Právě-li Trudil, že Bayer je úpadkový, pak souhlasím potud, že je to úpadek „laikonovský“, krajní zjemnění vyspělé a dlouho se vyvíjející kultury instrumentální. Po ní muselo nastat to, co přinesl v obdobné situaci velký skladatel předříčenický, Palestrina: oproštění od nástrojových barev, příklon k vokálnímu principu a — zduchovnění! Virtuosi Bayer je překonán primitivním uměním masovým, světská nádhera instrumentální hudby oproštěným duchovním zpěvem.

Sledujte text. Nebylo těžké jej rekonstruovat. Velkými písmeny uvádím zachovaný text, malými svou rekonstrukci:

Dej, otČE, ANDĚLÉ: BY LAZARy v DEN BUDhův ZASvětili.

Kolegové a kolegyně, máte před sebou dokument o veliké kultuře stříběnicko-

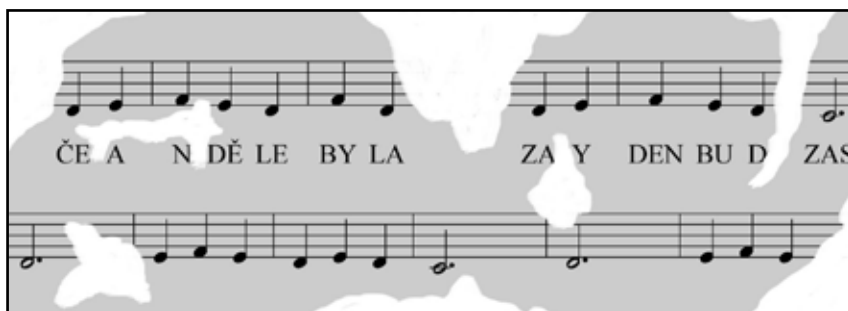
A nyní tu je otázka, co dělá Buddha v Stříběnicích-Říčenicích.

Paní a pánové, můžete se rozhodnout. Buď odmítnout všechno, co se nelíbí vědcům typu pana doktora Trudila, nebo se držet hmatatelných faktů, jako je papírový kufr, zlomek not v jeho víku a má teorie, která z toho vyplývá. Doporučuji vám druhou možnost, ba víc. Doporučuji vám vděčnost za to, že kus promočeného papíru otevírá poznání hlubší než jen do hudby dvacátého století. Prozrazuje nám duchovní proudy té doby vůbec.

Namítnete, proč Buddha. Co však víme o duši člověka zmalátnělého příliš už vypreparovaným uměním Ferdinanda Bayera? Lze jen tušit, s jakou vášní odhodí všechno krajkoví a stane opět nahý před mystériem věčnosti. Kdo mu má pomoci v tom, rozluštit je, ne-li velcí duchové, na jejichž existenci se nyní rozpomene. V tu chvíli v něm procitá dávné povědomí předků, kteří hájili svůj dobytek - proti komu? Proti lidem na koních, s masem pod sedlem, přijíždějícím z Orientu, proti nájezdníkům, jejichž krev se mísila s domácí právě tak jako jejich mýty s domácími. Což neva-ne dost často duch Orientu našimi dějinami, což celá řada míst neukazuje na kult buddhovský, jako Budyně (původně Budhyně), Budějovice, Beroun, Choceň? Což právě v době, o kterou nám teď jde, nemíří cestovatel, jakýsi Gmundhanzel, právě k Indii? Ostatně i katastrofální úpadek sportu v oněch letech ukazuje na vliv orientální filosofie, s její introverzí a vnější pasivitou, jež nemohla najít výraz přiléhavější než v mýtu buddhovském. Ostatně člověk tehdy hledal všechny čisté prameny duchovna a nedivil bych se, kdybychom našli z té doby skladby zbožňující Baala, Krišnu či Komenského. Člověk je zbožňoval dobrou češtinou, melodi-kou zduchovnělou v krajní úspornosti a sevřenosti intervalové, přístupné davovému zpěvu o dnu Buddhově, zvane-m Zasvěcení Lazarů.

Přátelé, končím. Kdo nepřipustí, že problém kultury stříběnicko-říčenické je uzavřen, nechť připustí aspoň, že je otevřen, otevřen všem badatelům, kteří přijdou po mně a mé manželce Jaroslavě, již z tohoto místa děkuji za všestrannou a obětavou pomoc.

Ilja Hurník

Věnoval jsem tomuto klasikovi, jak je vám známo, obsáhlou studii a dokázal jsem pravý opak, totiž to, že era Bayerova byla dobou vrcholné instrumentální hudby. Přesnost stylizace, jemná invence, tematická ekonomie, to vše svědčí o úrovni, která nemohla upadnout tak rychle, jak by si dr. Trudil přál. Nikoli, naše hudba kvetla, i když dokumenty o tom, z důvodů zatím neobjasněných, se nedochovaly. Až na

říčenické, jak budeme nadále dobu druhé polovice 20. století nazývat. O době prudké duchovní exaltace, jak se jeví v předložené skladbě.

Je to prosebný zpěv. Vyzývá se zde Otec, jenž má seslati anděly, kteří by ve významný den Buddhův „zasvětili Lazary“. Co je míněno Lazary, je jasné. Jsou to lidé ubozí, jakýmsi způsobem nedostateční či provinilí. Budtež „zasvěceni“, povýšení, spaseni v den Buddhův!

Viera, krása, umenie

RECENZE

Asi neuděláme chybu, když budeme konstatovat, že v popředí čtenářů časopisu Psalterium stojí zájem o hudbu před ostatními druhy umění, avšak že mnozí z nich často přemýšlejí o ostatních druzích umění. Když přemýšlíme o hudbě, často dostáváme podněty vycházející z nějakého mimohudebního umění, které má totiž s hudbou společné nejméně to, co charakterizujeme termínem krása. V případě duchovní hudby je však její vztah k ostatním druhům umění ještě užší, neboť – zvláště v případě liturgické hudby – je hudba podstatně ovlivňována texty, které nese, a uměleckými aspekty okolí, v němž zní. A tak předkládáme našim čtenářům informaci o sborníku mezinárodní konference nazvané Viera, krása a umenie.

Tuto konferenci uspořádalo ve dnech 12. a 13. května roku 2006 *Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka*. Je to vědeckovýzkumné pracoviště Teologické fakulty Trnavské univerzity, sídlí však v Košicích v domě řádu Tovaryšstva Ježíšova, a tam byla konference uspořádána. Na konferenci nepřišlo více přihlášených účastníků, ti však stejně jako přítomní aktivní účastníci poslali v elektronické formě své příspěvky, a tak je sborník konference (nesoucí stejný titul jako konference sama) nesmírně bohatým a přínosným materiálem, obsahujícím 22 příspěvků (včetně předmluvy) na 332 stránkách.

Příspěvky formálně začínají obecnými úvahami o umění, kráse a interpretaci duchovních hodnot, avšak hned u prvního z nich lze vycítit vliv výtvarného umění. Ten se uplatňuje víc a více v prvních šesti příspěvcích. První příspěvek, nazvaný *Krása sjednotí svět*, napsal jesuita **P. Richard Čemus** z Papežského orientálního ústavu. Hned na jeho začátku poznamenává, že jde o stať vycházející z podobně nazvaného textu (*Umění sjednotí svět*) od pana kardinála Špidlíka. Ten v Papežském orientálním ústavu pracoval několik desítek let a vliv jeho názorů lze vytušit nejen u nynějších zaměstnanců, ale i u dřívějších posluchačů, z nichž někteří jsou nyní činní v římském Centru Aletti. To je i případ druhého příspěvku, napsaného italsky dalším jesuitou **P. Milanem Žustem** a nazvaného *Accompagnare all'esperienza spirituale-religiosa*, což bychom mohli přeložit jako Průvodce duchovně-náboženskou zkušeností. V podstatě jde o rozbor této zkušenosti z mnoha hledisek, doprovázený referencemi na mosaiky P. Marka Rupnika, jejichž černobílé reprodukce jsou v počtu dvaceti

čtyř otištěny za příspěvkem. Lze říci, že příspěvek se dá interpretovat i ve smyslu, že uvedené mozaiky se stávají průvodcem duchovně-náboženskou zkušeností (a tím i cestou k hlubší náboženské zkušenosti) nebo – zcela v opačném smyslu – že tato zkušenost je průvodcem po pochopení těch mozaik (a tím i cestou k hlubšímu pochopení umění mozaik vůbec).

Následuje další italský příspěvek od autorky jménem **Maria Giovanna Muzj** (také z Papežského orientálního ústavu), nesoucí nadpis rozdělený do dvou řádek, jejichž přechod zde naznačujeme lomítkem: *L'apparenza come trasparenza / Una situazione esistenziale dell' Homo poeticus* (kursiva je i v příspěvku a odkazuje na běžně známý latinský termín). Nadpis obsahuje italskou slovní hříčku, a tak bychom jej mohli přeložit jako „vnější vzhled jako cesta do nitra – existenciální stav tvora druhu Homo poeticus“. Tento nadpis vtipně vystihuje proces, při němž se smyslové (tedy vnějšíkové) vnímání uměleckého díla v hloubi lidského srdce promítá na poznání toho, co je v díle skryto. Autorka tento proces sleduje na dílech i názorech od starověku až po moderní umění (Chagall, Kandinskij a Matisse). Je zřejmé, že autorka se zaměřuje na výtvarné umění (v případě moderního umění na malířství), ale čtenáři lze doporučit, aby se pokusil aplikovat její myšlenky i na jiné druhy umění, zejména v diskusi s těmi, kdo považují výtvarné umění za pouhou ozdobu nebo liturgickou hudbu za pouhou časovou výplň liturgie.

Následuje příspěvek **Jaroslawa Pastuszaka** napsaný v češtině na katedře pastoraální a spirituální teologie na Palackého univerzitě v Olomouci. Autor ho nazval *Je současné umění krásné?* a dal mu podtitul *Vybrané aspekty teologické hermeneutiky současného umění*. Autor se opět zaměřuje na výtvarné umění a probírá názory na krásu a její realizaci, jak existovaly od starověku po dnešek, s tím, že koncentruje své úvahy na „moderní“ umění, které se stále zdá mnoha lidem nepřijatelné a odpudivé. Stať je doplněna osmi černobílými reprodukcemi obrazů z dvacátého století a jednou reprodukcí obrazu z roku 2006.

Bez reprodukcí má právě zmíněný příspěvek pouhých sedm stran textu. Zastavme se u něj, přerušíme na chvíli popis příspěvků a využijme těch sedmi stran pro upozornění na jednu důležitou věc.

Toto je recenze, která má čtenáře krátce upozornit na recenzovaný svazek. Stručné charakteristiky jednotlivých příspěvků by mohly svádet k tomu, že

někdo si přečte recenzi a bude se domnívat, že z ní pochopil vše, co je v recenzovaném sborníku uvedeno. Domnívám se, že mezi čtenáři časopisu Psalterium nikdo takový není (někdo po přečtení recenze na ni zapomene, neboť si řekne, že sborník neodpovídá jeho zájmům, a ti, které recenze zaujme, se budou snažit sborník si opatřit), avšak mnoho čtenářů se může v diskusích o konkrétních věcech setkat s lidmi, kteří své znalosti čerpají jen z podobných recenzí – ať už oficiálních a vytištěných nebo náhodně vzniklých a vyslovených např. při jídle či pití – a považují se za tím pádem za experty. Pro podobné případy by bylo výhodné, kdyby si čtenář do hloubky nastudoval např. právě zmíněný příspěvek J. Pastuszaka a uvedeným povrchním expertům kontroval dejme tomu nadhazením, zda se jim líbí „moderní“ umění a pak s nimi navodil diskusi, v níž by uplatnil to, co nastudoval. Oni totiž takoví teologové, kteří třeba ani neznají noty ale cítí se experty v liturgickém zpěvu, nebo podobně kvalifikovaní angažovaní členové farní rady obvykle nemají znalosti na vyšší úrovni než na té zachycené v recenzích.

Ve sborníku následuje rozsáhlý příspěvek dalšího jesuity z Centra Aletti, a to autora mozaik zmíněného už v druhém příspěvku, tedy **P. Marka Ivana Rupnika**. Je opět v italštině a nese název *La via della bellezza nell'arte contemporanea*, tedy Cesta krásy v současném umění. Autor, sám tvůrce uměleckých děl, se velmi hluboce noří do problémů a kategorií, které už na jisté nezanedbatelné hloubce načrtnul v předchozí stati J. Pastuszak. I když P. Rupnik vychází ze zkušeností a stavů existujících v historii, přechází k problematice dneška, kde jde nejen o to, že něco může na konzervativního diváka působit odpudivě (abstraktní malba, Salvador Dalí, Munch, známá Duchampova plastika pisoáru apod.), ale i o jakoby reklamní a jinak nic neříkající plátky (Andy Warhol).

Příspěvek *„Ikony vo vybraných bohoslužebných textoch grécko-slovanských cirkví“*, který napsal pracovník Centra spirituality **M. Gajdoš** je obsáhlou a široce komentovanou sbírkou řeckých a církevněslovanských textů byzantské liturgie, zejména z formuláře pro Neděli ortodoxie, o které se slaví památka druhého nicejského koncilu, na němž byla zlikvidována ideologie obrazoborectví. V příspěvku je zdůrazněn i význam tohoto koncilu, který dnešnímu člověku jasně ilustruje aspekt křesťanské tradice jako toho, „v co svatí apoštolové věřili,

ale nenapsali“ (citují definici tradice, jak nám byla jasně sdělována na obecné škole při výuce náboženství): koncil dogmaticky formuloval úctu k obrazům Krista a svatých, ačkoliv o ní není ani slovo v bibli.

Po tomto příspěvku, který je napsán slovensky a kterým je ukončena řada zaměřená více či méně na výtvarné umění, následují tři texty zaměřené na krásu samotné liturgie. První text napsala italsky **Maria Campatelli** (také z Centra Aletti) nazvaná **Per una vita della chiesa organica**, tedy „Za život organické církve“, kde se termínem „organická“ snaží stručně vystihnout cíl, který dnes – v době totálního neporozumění panujícího mezi liturgií, teologií, pastorem, spiritualitou a dalšími rozměry života církve – neexistuje. Další příspěvek napsal slovensky **Anton Konečný** z Teologické fakulty Katolické univerzity v Ružomberoku a pojmenoval **Umenie a slávenie eucharistie**. Na rozdíl od předšlého příspěvku je tento jakýmsi shrnutím a reflexí oficiálních církevních dokumentů.

Následuje italský příspěvek jezuitského biritualisty **P. Carmella Giuffridy**, již třetího autora z Papežského orientálního ústavu. Jmenuje se **La bellezza nella liturgia bizantina**, tedy Krása v byzantské liturgii. Autor se nezabývá ani tolik uměleckými formami vztaženými k liturgii (ikonami, hudebními skladbami, architekturou apod.), ale krásou liturgie jako takové. Na rozdíl od ostatních autorů zabývajících se ve sborníku východním uměním či východní liturgií staví P. Giuffrida nikoliv na východoslovenských autorech, nýbrž na řeckých jazykových zdrojích. Kromě eucharistické liturgie autor sleduje i byzantskou liturgii hodin.

O rozdílu mezi latinskou a byzantskou liturgií panuje poněkud zjednodušené schéma, že „zatím co v byzantské liturgii je Bůh chápán jako hrozný Vládce nad lidmi, kteří liturgii slaví, v latinské liturgii je v ní přijímán jako vítaný a příjemný host“. Pokud si chce někdo toto poněkud zploštělé porovnání napravit resp. naplnit méně schématickou informací, měl by si Giuffridovu stať přečíst.

Další dvojice příspěvků se sice vrací k ikonám, ale ve specifickém kontextu. První z nich byl opět napsán v Centru Aletti, a to **Tomášem Majdou**, nazván **Krása stvorenia, ikona a východná ekologická teológia**, a – jak naznačuje závěr názvu – zabývá se (ani ne tak jako třeba problémem globálního oteplování jako) vztahem východní teologie k přírodě; pro ten je ovšem ikona vhodným médiem, avšak příspěvek se zdaleka neomezuje jen na tento subjekt, jde v něm o interpretaci kvalit stvořeného světa v byzantské teologii a liturgii vůbec. Druhý příspěvek napsal **Milan Gábor** a nazval jej **História vzniku ikonostasu** a jeho vývoj so zre-

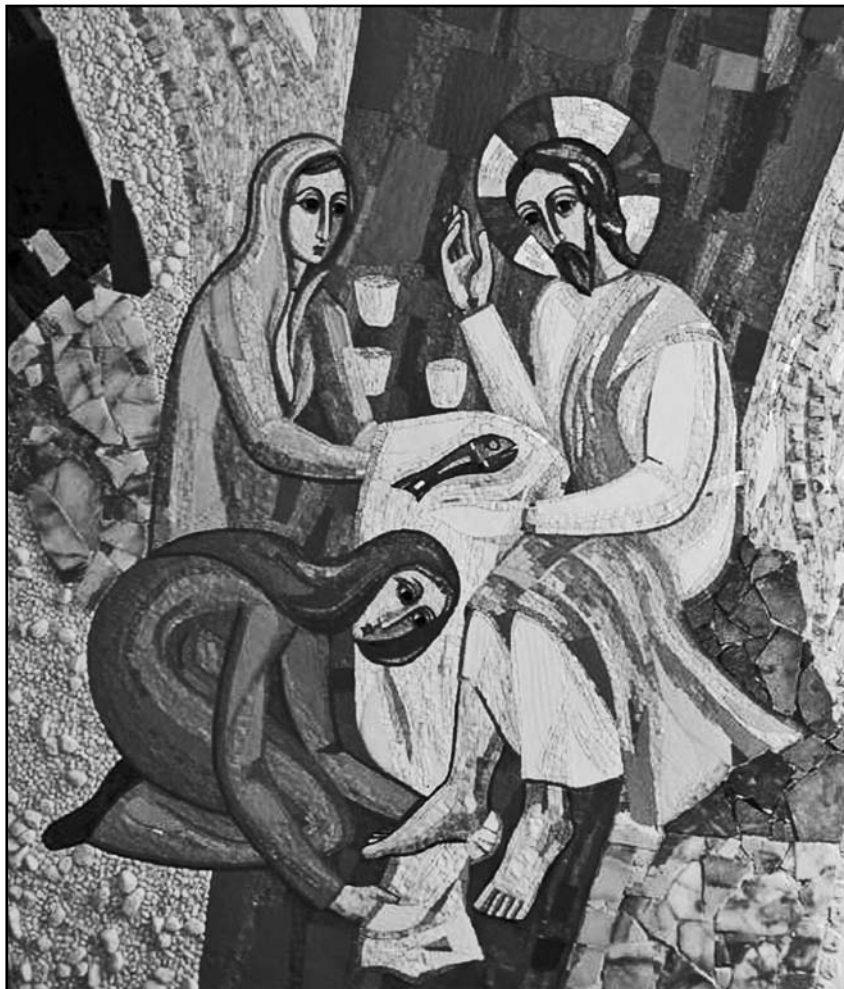
teľom na symboliku a význam. Název informuje téměř dostatečně o obsahu příspěvku, jen dodejme, že symbolika je vztažena ke struktuře ikonostasu a ta je v příspěvku velmi názorně popsána (i s použitím grafických schémat a více než třiceti černobílých reprodukcí).

Čtenáře Psalteria bude nejvíc zajímat řada šesti příspěvků, které následují; jsou totiž zaměřeny na hudbu. První z nich napsal premonstrát **P. Ambróz Martin Štrbák** z Katolické univerzity v Ružomberoku. Název má **Hymnus „Gloria laus“ Theodulfa z Orleáns** a podtitul **Vznik a vplyvy architektúry na jeho formování počas historie**. Čtenář se z něho dozví mnoho o životě autora (a ten život byl opravdu bohatý), mimo jiné i to, že Theodulf je ctěn jako světec, přečte si přepis původní melodie všech pěti strof z neum bez linek, která jsou v příspěvku také k dispozici, a dozví se o kontextu jeho textu nejen vzhledem k Evangelium ale i k názorům raně středověkých teologů (Beda Venerabilis). Teprve na samém konci se dozví o vztahu k architektuře, totiž o tom, že hymnus byl původně určen jen pro malý prostor soukromé kaple.

Následuje přehledná stať editora sborníku, **Šimona Marinčáka**, který jakož-

to vědecký pracovník Centra spirituality konferenci organizoval (jinak je v Košicích činný i jako dirigent orchestru Národního divadla). Ve stati, která má název **Význam hudby a jej úloha v náboženstve**, jsou popsány aspekty tohoto vztahu od antiky přes dobu starozákonní a raně křesťanskou (patristickou) a dále až do raného novověku. Kromě referencí k výročkům vyřčeným resp. napsaným v odpovídajících epochách obsahuje příspěvek několik přehledů, jak se v různých dobách interpretovaly v nich aplikované tonální systémy – jde konkrétně o epochu antiky (sémiotický charakter různých antických tónin), středověké modální hudby (sémiotický charakter gregoriánských modů, nazvaných stejnými jmény v antice ale zcela jinak definovaných) a dur-mollové hudby (sémiotický charakter různých durových a molových tónin). Je zajímavé dozvědět se, co si o svých tóninách mysleli lidé v různých dobách (nebyli v tom zdaleka jednotní), a porovnat to s dnešními názory (pokud lze nějaké najít).

Další příspěvek je nazván **Sémiotika liturgického zpěvu** a u jeho autora **Evžena Kindlera**, který je čerstvý důchodce a spolupracuje zejména s SDH, je uvedena dnes už zastaralá adresa

Jedna z mozaik Marka Ivana Rupnika

vedoucí na Karlovu universitu v Praze. V příspěvku je naznačena náplň sémiotiky (pozor, nejde o gregoriánskou sémiologii) jakožto vědy o znaku a pak jsou analyzovány pro liturgickou hudbu její znaky jednoty a řádu ve shromáždění, jednoty s celou bojující a vítěznou církví, transcendence, tajemství a nábožného pozdvižení myslí k Bohu.

Následuje příspěvek **Jána Veľbackého** (už třetího autora z Katolické univerzity v Ružomberoku) nazvaný **Gregoriánský chorál – viac ako tisícročný prameň kultúrnosti a duchovnosti v Európe**. Důraz na fakt, že gregoriánský chorál je pramen kulturnosti a duchovnosti, je oprávněný a potěšující, i když zní mnoha lidem v dnešní době jako něco podivného. Příspěvek lze chápat jako zevrubnou informaci o gregoriánském chorálu, která může být nesmírně cenná zejména pro toho, kdo o něm nic neví a chce se o něm seriózně poučit. V tomto ohledu máme na mysli nejen ty zájemce ze strany „západní“ duchovní hudby, kteří se s gregoriánským chorálem moc neseťkali nebo nevěří pomluvám, které o něm kolují, ale i na příklad osoby seriózně vzdělané v hudbě a liturgii byzantsko-slovanské, které mají zájem se o vrcholné hudbě latinské liturgické tradice dozvědět více.

Symetrický přínos lze vytěžit z další statě, napsané anglicky specialistkou jménem **Evangelia Ch. Spyra**kou, pracující na univerzitě v Athénách. Stať je nazvaná **Byzantine Choirs Through Rituals**, což bychom mohli interpretovat jako Byzantské sbory podle rituálu, ovšem s tím, že sbor je definován jako „systém těch, kdo zpívají v chrámech“. Tato moderně znějící definice, v příspěvku citovaná a pocházející z 10. století, zahrnuje do „sboru“ všechny, kdo zpívají, tedy mimo jiné i celebranta a jáhna. Pokud by se chtěl „západák“ něco dozvědět o zpěvu v byzantském ritu (nebo něco o byzantském ritu prostřednictvím zpěvu), má zde báječnou příležitost.

Závěr řady orientované na hudbu tvoří – aspoň dle názvu – další anglický článek, napsaný irskou autorkou **Helen Phelan** z university v Limericku. Ten název je **Auditorium Tirocinia: The Apprenticeship of Hearers**, s podtitulem *Music and Contemporary Catholic Initiation Rites in Ireland* (v překladu: *Auditorium Tirocinia: Výuka posluchačů, podtitul Hudba současných katolických iniciačních ritů v Irsku*). S poněkud religionistickým pohledem se autorka zaměřuje na iniciační rity, jak existovaly v prvních křesťanských stoletích, jak později vymizely a jak jsou v dnešní době s potížemi obnovovány pro přijímání dospělých do katolické církve. Pokud se čtenář nezabývá keltskou folkloristikou, těžko v příspěvku najde nějakou inspiraci pro hudbu. Ta je v nadpise článku takřka

bezdůvodně vytknuta, stejně jako i ten latinský název Tertullianovy organizace katechumenů.

Další dva příspěvky se týkají dramatického umění. První nese delší název **„Může být divadlo reakčné? Pár poznámok ku vzťahu jezuitského a protestantského školského divadla“**. Autor, **Peter Himič** z Ústavu estetiky, věd o umění a kulturologie Prešovské univerzity, v něm nejen vyvrací pomluvy o reakčnosti jezuitského studentského divadla, rozšiřované během čtyřiceti let vlády totalitní marxistické ideologie v tehdy připouštěné vědě, ale hlavně ukazuje pozitivní přínos tohoto divadla ve vývoji slovenského divadla od příchodu jezuitů na Slovensko až do doby pozdního baroka. Druhý příspěvek se týká filmového umění a **Robert Sarka** (další autor z Katolické univerzity v Ružomberoku) se v něm věnuje zajímavé a při tom v mnohém sporné osobnosti dánské kinematografie Carla Theodora Dreyera, jenž jako režisér vytvořil několik filmů, které, ač nejsou nějak explicitně nábožensky orientované, kladou otázky (a na některé i odpovídají), jejichž existenciální charakter vede k přemýšlení o nejhlubších pocitech člověka vůči své metafyzické povinnosti a odpovědnosti. Příspěvek má název **Dreyerova teológia v pohyblivom obraze**.

Sborník je zakončen dvěma příspěvky od pracovníků Centra spirituality. Ve statí **Odev – znak úcty** probírá **Helena Köverová** jednak biblické výroky vztažené k oděvu a jednak (velmi stručně) některá paramenta a jejich původ. Sborník je zakončen článkem **Jozefa Podhájeckého** o mučedníkovi unie svatém Josafatu Kuncevičovi; kromě stručného životopisu je v článku vyjmenováno 48 pravidel pro klérus, kterými tento světec jako metropolit polocký zaváděl pořádek do své arcidiecéze.

Na straně 238 sborníku lze opět číst slova, která napsal dnešní papež Benedikt XVI. ještě jako kardinál, že teolog, který nemiluje umění, poezii, hudbu a přírodu, může být nebezpečný. Doporučujeme, že tento sborník by neměl chybět v žádné farní a diecézní knihovně. Kontakt pro jeho koupi je přes jeho editora Dr. Šimona Marinčáka, Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka, Komenského 14, SK – 040 01 Košice.

Evžen Kindler

VARHANNÍ FESTIVAL V PLZNI

Společnost *Ars Christiana* uspořádala za podpory Magistrátu města Plzně a Nadace 700 let města Plzně letos na jaře v katedrále sv. Bartoloměje první Plzeňský varhanní festival, na kterém vystoupili známí čeští varhaníci Pavel Kohout, Pavel Černý a Irena Chřibková. V jejich provedení zazněla významná díla varhanního repertoáru z období baroka, romantismu i skladby 20. století. Koncerty se konaly ve dnech 5. května (P. Kohout - viz foto), 21. května (P. Černý) a 2. června (I. Chřibková), zazněly skladby J. S. Bacha, W. A. Mozarta, F. Mendelssohna – Bartholdyho, F. Liszta a dalších skladatelů.

Součástí festivalu byla také přednáška o varhanách a varhanní literatuře zaměřená hlavně na skladby, které byly na festivalu provedeny. V sále Korandova sboru přednášela Jitka Chaloupková; po celou dobu konání festivalu byla v katedrále sv. Bartoloměje instalována výstava fotografií zajímavých varhan z různých míst plzeňské diecéze.

Pavel Kohout na festivalu v Plzni

PSALTERIUM, zpravodaj pro duchovní hudbu

Ročník 2, č. 3/2008. Vychází 6x ročně, vydává Psalterium s. r. o., Kolejní 4, 160 00 Praha 6, IČ 26448203, tel. 220 181 295, psalterium@sdh.cz, <http://zpravodaj.sdh.cz>, <http://blog.sdh.cz>.

Šéfredaktor Jiří Kub. Redakční rada: Jaroslav Eliáš, Milena Holomková, Evžen Kindler, Libor Mathauser, Rastislav Podpera, Tomáš Slavický. Výkonný redaktor Jarmila Štogrová. Design Jana Majcherová.

Registrace: MK ČR E 17101 ze dne 30. 10. 2006, ISSN 1802-2774